

ΔΙΑΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ (Δ.Π.Μ.Σ.)

«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ»

ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΚΑΙ

ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΡΑΚΗΣ

Διπλωματική Εργασία με θέμα:

«Πρόσβαση στα διοικητικά έγγραφα και προσωπικά δεδομένα»

«Access to administrative documents and personal data»

της

Αικατερίνης Ματσούκα (mli20004)

Μέλη Τριμελούς Επιτροπής:

1. Κομνηνός Γ. Κόμνιος, Επίκουρος Καθηγητής ΔΙ.ΠΑ.Ε. (Επιβλέπων)
2. Ευγενία Αλεξανδροπούλου – Αιγυπτιάδου, Αντιπρύτανης Οικονομικών, Προγραμματισμού και Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας
3. Μυλώση Μαρία, Δικηγόρος, DESS, Δρ. Εφαρμοσμένης Πληροφορικής Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Θεσσαλονίκη, 23 Ιουνίου 2021

Πίνακας περιεχομένων

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	2
1 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ – Εισαγωγή.....	3
2 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ - Το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα.....	6
2.1 Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	6
2.2 Η συνταγματική και νομοθετική κατοχύρωση του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα.....	11
2.2.1 Τα συνταγματικά θεμέλια του δικαιώματος: Εννοιολογική προσέγγιση και ανάλυση του περιεχομένου των άρθρων 5 ^Α Σ και 10 § 3 Σ.....	12
2.2.2 Ανάλυση των νομοθετικών ρυθμίσεων για το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα και οι θέσεις της νομολογίας.....	13
3 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ - Η προστασία των προσωπικών δεδομένων και το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα. Ο συσχετισμός των δύο δικαιωμάτων.....	22
3.1 Εισαγωγή και σύντομη ιστορική αναδρομή στην προστασία των προσωπικών δεδομένων.....	22
3.2 Προστασία προσωπικών δεδομένων: Η φύση του δικαιώματος και η συνταγματική του κατοχύρωση.....	24
3.3 Η νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στην Ελλάδα.....	28
3.3.1 Ο προϊσχύσας Νόμος 2472/1997.....	28
3.3.2 Οι ρυθμίσεις του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων.....	35
3.4 Εισαγωγή στο ζήτημα της σύγκρουσης του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα και του δικαιώματος στην προστασία των προσωπικών δεδομένων.....	42
3.4.1 Η οριοθέτηση στην άσκηση των δύο δικαιωμάτων μέσα από τις γνωμοδοτήσεις και αποφάσεις της ΑΠΔΠΧ και του ΝΣΚ.....	44
3.4.1.1 Εισαγωγικά.....	44
3.4.1.2 Τα επιχειρήματα και η ερμηνεία της «σύγκρουσης» ειδικότερα.....	45
3.4.1.3 Η αρχή της αναλογικότητας και ο ρόλος της στην επίλυση της σύγκρουσης των δύο δικαιωμάτων.....	52
3.4.1.4 Η Εισαγγελική Παραγγελία για τη χορήγηση δημόσιων εγγράφων, που περιέχουν προσωπικά δεδομένα.....	58
3.4.1.5 Η σύγκρουση των δύο δικαιωμάτων στα πλαίσια του Προγράμματος «Διαύγεια» και οι συστάσεις της ΑΠΔΠΧ.....	61
4 ^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ - Σύνοψη και συμπεράσματα.....	63
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	65
ΕΛΛΗΝΙΚΗ.....	65
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ.....	67
ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	67
Κατάλογος των γνωμοδοτήσεων και αποφάσεων της ΑΠΔΠΧ που αναφέρονται στην εργασία (με αύξουσα χρονολογική σειρά).....	68
Κατάλογος των γνωμοδοτήσεων του ΝΣΚ που αναφέρονται στην εργασία (με αύξουσα χρονολογική σειρά).....	68

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΠΔΠΧ	ΑΡΧΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ
Α.Φ.Μ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΗΤΡΩΟΥ
ΓΚΠΑ	ΓΕΝΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ
ΔΕΕ	ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΕΕ	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΕΚ	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ
εδ.	εδάφιο
ΕΔΔΑ	ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
ΕΣΔΑ	ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΚΔΔσίας	ΚΩΔΙΚΑΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ
Ν.Π.Δ.Δ	ΝΟΜΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
Ο.Ο.Σ.Α	ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
Ο.Τ.Α	ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ν. ή Ν.	ΝΟΜΟΣ
ΝΣΚ	ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
Σ	ΣΥΝΤΑΓΜΑ
ΣΕΕ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΛΕΕ	ΣΥΝΘΗΚΗ ΓΙΑ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΣτΕ	ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ
GDPR	GENERAL DATA PROTECTION REGULATION

1^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ - Εισαγωγή

Πολύ συχνά η πραγματικότητα φέρνει στην επιφάνεια σοβαρές συγκρούσεις δικαιωμάτων, τις οποίες η νομική θεωρία και η νομολογία καλούνται να επιλύσουν. Μια τέτοια περίπτωση είναι και αυτή η οποία θα μας απασχολήσει στην παρούσα εργασία: συγκεκριμένα η σύγκρουση ανάμεσα στο δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα (υπό ευρεία έννοια) και στο δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων.

Τα δικαιώματα αυτά συχνά κατά την άσκησή τους λειτουργούν αντίρροπα και οι εφαρμοστές των κανόνων δικαίου καλούνται να επιλύσουν την σύγκρουση που προκύπτει. Τι συμβαίνει όταν σε ένα έγγραφο της διοίκησης περιέχονται προσωπικά δεδομένα τρίτου ή ακόμη και του ίδιου του αιτούντος; Πώς πρέπει να πράξει η διοίκηση και υπό ποιες προϋποθέσεις; Τα ζητήματα που αναδύονται και οι προτεινόμενες λύσεις και πρακτικές δεν αποτελούν μόνο μια θεωρητική συζήτηση αλλά μια πραγματικότητα που ειδικά για τη διοίκηση συνιστά πια καθημερινότητα, δεδομένου ότι διαχειρίζεται έναν πολύ μεγάλο όγκο πληροφοριών, από τις οποίες κάποιες αφορούν άμεσα ή και έμμεσα τους πολίτες.

Το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα αποτελεί στην πραγματικότητα μια ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος της πρόσβασης στην πληροφορία. Η πρόσβαση στην πληροφορία αποτελεί μια ιδιαίτερα σημαντική εγγύηση για την διοικητική δράση, καθώς με την πρόσβαση εξασφαλίζεται ένας «έλεγχος» της διοίκησης και του τρόπου που διαμορφώνει τη δράση της. Το ζήτημα της διαφάνειας της διοικητικής δράσης απασχόλησε μάλιστα σε εθνικό επίπεδο ιδιαίτερα τους ειδικούς του δημοσίου δικαίου αλλά και σε ενωσιακό επίπεδο με τον στόχο δημιουργίας αλλά και διατήρησης μια ορθής διοίκησης να βρίσκεται στο προσκήνιο.

Σε ομιλία του στη Στοκχόλμη το 2008 ο τότε Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής Jacob Söderman έθιξε με ακρίβεια το ζήτημα της διαφάνειας της διοικητικής δράσης λέγοντας: «... έχουν συμφωνηθεί δύο αρχές που αφορούν στα standards της

διοίκησης. Η πρώτη είναι ότι όλες οι δημόσιες αρχές πρέπει να υπόκεινται στους νομικούς κανόνες: Δεν μπορεί να υπάρξει καλή διοίκηση που αποτυγχάνει να δράσει σύμφωνα με τον νόμο. Η δεύτερη είναι ότι η διοίκηση υφίσταται, για να υπηρετεί τους πολίτες και όχι το αντίστροφο: η διοίκηση τότε θα είναι μια κομματιασμένη υπηρεσία». Μάλιστα, η έντονη παρείσφρηση του δικαιώματος στην προστασία των προσωπικών δεδομένων δημιούργησε ενστάσεις και ερωτηματικά ως προς το αν πράγματι ικανοποιείται επαρκώς το δικαίωμα πρόσβασης των πολιτών στα διοικητικά έγγραφα. Το έτος 2001 και πάλι ο τότε Ευρωπαίος Διαμεσολαβητής Jacob Söderman είχε εκφράσει τη θέση πως: «Η νέα απειλή για τη διαφάνεια έγκειται στον υπέρμετρο ζήλο που επιδεικνύουν οι αρχές κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή των κανόνων περί προστασίας των προσωπικών δεδομένων».

Βέβαια, μέσα σε είκοσι χρόνια περίπου από τα λόγια και τις θέσεις αυτές, έχουν πραγματοποιηθεί σημαντικές αλλαγές τόσο σε επίπεδο νομοθεσίας και νομολογίας αλλά και σε επίπεδο τεχνολογίας. Παρά ταύτα, η προβληματική της σύγκρουσης των δικαιωμάτων, όπως τέθηκε και ανωτέρω, δεν διαφοροποιείται· πιθανόν να είναι μάλιστα ακόμη πιο οξεία. Λαμβάνοντας, συνεπώς, υπ' όψιν την σπουδαία αυτή προβληματική και το γεγονός πως παρουσιάζεται καθημερινά στην λειτουργία της διοίκησης η παρούσα εργασία θα προχωρήσει στην εξέτασή της.

Πέραν του παρόντος πρώτου εισαγωγικού κεφαλαίου, τα επόμενα κεφάλαια θα κατανεμηθούν ως εξής: Στο δεύτερο κεφάλαιο θα εξεταστεί το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα και οι πηγές δικαίου του δικαιώματος, συμπεριλαμβανομένων των συνταγματικών του θεμελίων. Περαιτέρω, θα πραγματοποιηθεί ανάλυση ορισμένων βασικών εννοιών, όπως οι αρχές της διαφάνειας της διοικητικής δράσης και της χρηστής διοίκησης, όπως επίσης και η καίρια έννοια των διοικητικών εγγράφων και οι διακρίσεις αυτών. Επίσης, θα εξεταστούν οι προϋποθέσεις άσκησης του δικαιώματος, όπως έχουν διαμορφωθεί μέσα από τη νομοθεσία και τη νομολογία. Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως τόσο στο δεύτερο κεφάλαιο, στο οποίο θα ασχοληθούμε πιο συστηματικά με την πρόσβαση στα έγγραφα όσο και στα υπόλοιπα κεφάλαια

συχνά χρησιμοποιείται υπαλλακτικά ο όρος διοικητικά «στοιχεία». Αυτό συμβαίνει, διότι, όπως θα καταδειχθεί παρακάτω, η ίδια η νομολογία πολλές φορές έχει κρίνει πως ο όρος «έγγραφα» δεν αναφέρεται αποκλειστικά σε έγγραφο με την έννοια του έντυπου κειμένου αλλά και σε άλλα στοιχεία όπως μαγνητοταινίες ή και οτιδήποτε άλλο τηρείται στα αρχεία της διοίκησης είτε έντυπης είτε ακουστικής είτε ηλεκτρονικής μορφής. Ο όρος «στοιχεία» χρησιμοποιείται επίσης και στην σχετική βιβλιογραφία (Ρουμελιώτης, 1986).

Στο τρίτο κεφάλαιο θα πραγματοποιηθεί αρχικά ανάλυση του έτερου δικαιώματος, αυτού της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Σε πρώτο επίπεδο θα αναλυθούν οι πηγές του δικαιώματος και θα ακολουθήσει εξέταση των βασικών ζητημάτων προστασίας των προσωπικών δεδομένων, όπως και των βασικών εννοιών που περιέχονται τόσο στις συνταγματικές διατάξεις όσο και στα λοιπά νομοθετήματα. Περαιτέρω, το κεφάλαιο θα ολοκληρωθεί με τη συσχέτιση των υπό εξέταση δικαιωμάτων, αυτού δηλαδή της πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Η συσχέτιση-σύγκρουση θα αποτυπωθεί μέσα από τη νομολογία των ανώτατων δικαστηρίων, όπως επίσης και μέσα από τις γνωμοδοτήσεις του ΝΣΚ αλλά και τις αποφάσεις και γνωμοδοτήσεις της ΑΠΔΠΧ. Στο τελευταίο κεφάλαιο θα συγκεντρωθούν τα συμπεράσματα της εργασίας όπως επίσης και η διατύπωση προτάσεων.

2^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ - Το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα

2.1 Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η διοικητική διαδικασία διέπεται από ένα σύνολο θεμελιωδών αρχών, οι οποίες ρυθμίζουν και νομιμοποιούν την διοικητική δράση. Οι αρχές αυτές καλούνται αλλιώς και θεμελιώδεις αρχές του διοικητικού δικαίου, έχουν διαμορφωθεί και εξειδικευτεί από τη νομολογία, διαθέτουν συνταγματικό έρεισμα και είναι ιδιαίτερα σημαντικές, ειδικά στις περιπτώσεις που πρόκειται για ζητήματα ερμηνείας και εφαρμογής του δημοσίου δικαίου. Στις αρχές αυτές περιλαμβάνονται οι εξής: Η αρχή της νομιμότητας της δημόσιας διοίκησης, η αρχή της υπεροχής και της προστασίας του δημόσιου συμφέροντος, η αρχή της χρηστής διοίκησης και της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης του διοικούμενου, η αρχή της αναλογικότητας, η αρχή της αμεροληψίας των οργάνων της δημόσιας διοίκησης, η αρχή της ισότητας και της αξιοκρατίας, η αρχή της διαφάνειας και της αποτελεσματικότητας της διοικητικής δράσης (Ακριβοπούλου & Ανθόπουλος, 2015: 23).

Το ερώτημα, βέβαια, που ανακύπτει είναι πώς καθεμιά από τις αρχές αυτές ικανοποιείται και πραγματώνεται. Και θέτοντας αντίστροφα το ερώτημα, δεδομένου του αντικειμένου (κατά ένα μέρος) της εργασίας, δηλαδή του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα: με ποια αρχή συνδέεται το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα; Ποιας αρχής αποτελεί (το δικαίωμα πρόσβασης) την εν τοις πράγμασι υλοποίησή της στην έννομη τάξη; Η σύνδεση με τις παραπάνω αναφερθείσες αρχές της διοικητικής δράσης είναι εύκολη με μια γρήγορη ματιά στο ίδιο το συνταγματικό κείμενο.

Από την ίδια την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας στο άρθρο 1 § 2 Σ επιτάσσεται η φανερή δράση της διοίκησης αλλά και η συμμετοχή των πολιτών στη διοικητική διαδικασία. Ομοίως και το άρθρο 2 § 1 Σ, η αρχή της αξίας του

ανθρώπου που αποτελεί «πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας» ερμηνευόμενο συνδυαστικά με την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας υποδεικνύουν πως ο λαός κατά το Σύνταγμα δεν συνιστά μια ενότητα πλασματική ή απλά μια αγέλη ανθρώπων (Χρυσόγονος, 2006: 110). Κάθε πολίτης πρέπει να απολαμβάνει το δικαίωμα να πληροφορείται για την διοικητική δράση. Αυτό επιτυγχάνεται με διάφορα μέσα αλλά κατά βάση μέσω του δικαιώματος στην πληροφόρηση, που όπως θα δούμε κατοχυρώνεται ιδιαίτερα συνταγματικά, και πιο συγκεκριμένα μέσω του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα ή δικαιώματος αναφοράς στις αρχές, όπως τιτλοφορείται στο συνταγματικό κείμενο.

Αν και στην επόμενη ενότητα θα προχωρήσουμε σε λεπτομερέστερη ανάλυση των άρθρων 5^Α Σ και 10 § 3 Σ είναι σημαντικό να παρατεθούν εδώ οι επιμέρους ρυθμίσεις τους. Έτσι, στο 5^Α Σ προβλέπεται ότι: «1. Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων. 2. Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9Α και 19». Ενώ, στο άρθρο 10 § 3, το οποίο εμφανίστηκε για πρώτη φορά στο Σύνταγμα του 1975 και μπορεί να ιδωθεί ως μία ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος στην πληροφόρηση, προβλέπονται τα παρακάτω: «Η αρμόδια υπηρεσία ή αρχή υποχρεούται να απαντά στα αιτήματα για παροχή πληροφοριών και χορήγηση εγγράφων, ιδίως πιστοποιητικών, δικαιολογητικών και βεβαιώσεων μέσα σε ορισμένη προθεσμία, όχι μεγαλύτερη των 60 ημερών, όπως νόμος ορίζει. Σε περίπτωση παρόδου άπρακτης της προθεσμίας αυτής ή παράνομης άρνησης, πέραν των άλλων τυχόν κυρώσεων και έννομων συνεπειών, καταβάλλεται και ειδική χρηματική ικανοποίηση στον αιτούντα, όπως νόμος ορίζει».

Γίνεται συνεπώς αντιληπτό ότι η αρχή της διαφάνειας της διοικητικής δράσης δύναται να πραγματώνεται κατ' αρχάς μέσα από το δικαίωμα των

πολιτών να έχουν πρόσβαση στη δημόσια πληροφορία, υπό τις προϋποθέσεις φυσικά που το ίδιο το Σύνταγμα προβλέπει, και μέσα από την ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος πρόσβασης σε έγγραφα. Η περαιτέρω πραγμάτωση της αρχής της διαφάνειας υλοποιείται και διαμέσου των ειδικότερων νομοθετημάτων που έχουν θεσπιστεί έως σήμερα· εξάλλου, δεν πρόκειται για μια αρχή μονοδιάστατη. Για το λόγο αυτό, μπορούμε να απαριθμήσουμε μια σειρά νομοθετημάτων και διατάξεων, όπως ο Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας, στον οποίο περιλαμβάνεται ένα πλέγμα διατάξεων που ερμηνευόμενες από κοινού καθιερώνουν ένα σύστημα που ενισχύει και διαμορφώνει στην πράξη τη διαφάνεια υπό την οποία υποχρεούται να δρα η διοίκηση.

Κατ' αρχάς, το σκοπό αυτό επιτελεί ο Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας (Ν. 2690/1999) στο σύνολό του. Ειδικότερα, μπορούμε να κάνουμε λόγο αρχικά για το άρθρο 5 αυτού, όπου καθορίζεται λεπτομερέστερα η πρόσβαση σε έγγραφα αλλά και σε άλλες διατάξεις, όπως στο άρθρο 18, στο οποίο περιλαμβάνονται προβλέψεις για τη δημοσίευση της διοικητικής πράξης, ατομικής ή κανονιστικής, ώστε ο πολίτης λαμβάνοντας την απαραίτητη γνώση να έχει τη δυνατότητα να προβεί σε αξιολόγηση της διοικητικής δράσης, αλλά και της νομιμότητας αυτής και, εάν απαιτείται, να μπορεί να προσφύγει εν τέλει στις δικαστικές αρχές (Λαζαράκος, 2006: 6). Η ίδια λοιπόν η συμμετοχή των πολιτών αποτελεί συνιστώσα της διαφάνειας της διοικητικής δράσης και διαδικασίας, την οποία ο Τάχος (2008: 810-811) θεωρεί πως μπορούμε να τοποθετήσουμε χρονικά σε δύο σημεία, το στάδιο από την προπαρασκευαστική διαδικασία μέχρι και την λήψη της διοικητικής απόφασης (εσωτερική φανερή δράση) και σε δεύτερο στάδιο (εξωτερική φανερή δράση) που αφορά στην εκτέλεση της διοικητικής απόφασης.

Σε επίπεδο εθνικής νομοθεσίας ακόμη ένα νομοθέτημα που εισήχθη προς ενίσχυση της διαφάνειας της κρατικής και διοικητικής δράσης αποτελούσε ο Νόμος 3861/2020 για το ευρέως γνωστό πια Πρόγραμμα Διαύγεια. Στην αιτιολογική έκθεση του Νόμου τονιζόταν πως με το νομοθέτημα αυτό μέσω της υποχρεωτικής ανάρτησης των πράξεων των κυβερνητικών αλλά και των διοικητικών οργάνων του κράτους επιδιώκεται η δημοσιότητα της κυβερνητικής

πολιτικής αλλά και της διοικητικής δράσης, ενώ ενισχύεται και το δικαίωμα των πολιτών στην πληροφόρηση του άρθρου 5^Α Σ. Ωστόσο, σήμερα το νομοθέτημα για το πρόγραμμα Διαύγεια έχει καταργηθεί από τον πρόσφατο νόμο 4727/2020 για την Ψηφιακή Διακυβέρνηση, με τον οποίο ενσωματώνεται στην ελληνική νομοθεσία η Οδηγία 2016/2102 ΕΕ για την προσβασιμότητα των ιστοτόπων και των εφαρμογών για φορητές συσκευές των οργανισμών του δημόσιου τομέα. Η διαφάνεια, βέβαια, της κρατικής πολιτικής και διοικητικής δράσης που επιδιωκόταν με το πρόγραμμα Διαύγεια επιδιώκεται και με το πιο σύγχρονο αυτό νομοθέτημα, καθώς στα άρθρα 75 επ. περιέχονται ρυθμίσεις για την ψηφιακή διαφάνεια και την υποχρέωση ανάρτησης ορισμένων πράξεων στο διαδίκτυο, οι οποίες προβλέπονται στο άρθρο 76 § 1 του νόμου. Στο νομοθέτημα περιέχεται μάλιστα και ρύθμιση για τα προσωπικά δεδομένα στο άρθρο 79 του Νόμου, για την οποία όμως θα γίνουν οι σχετικές παρατηρήσεις σε επόμενο κεφάλαιο.

Αξίζει να τονιστεί πως η αρχή της διαφάνειας αποτελεί μια αρχή που και σε ενωσιακό, και όχι μόνο εθνικό επίπεδο, έχει προσλάβει αυξημένη βαρύτητα. Η Bignamì (2004) χαρακτηρίζει τη διαφάνεια, συγκεκριμένα το δικαίωμα στη διαφάνεια (*right to transparency*), ως ανήκον στη δεύτερη γενιά δικαιωμάτων των πολιτών της Ε.Ε, ενώ στην πρώτη γενιά ανήκει το δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης (*right to a hearing*).

Η κατοχύρωση, μάλιστα, αυτών των δικαιωμάτων απαντάται και στην ΣΕΕ στο άρθρο 1 εδ. 2 που ορίζει πως οι αποφάσεις στα πλαίσια της Ε.Ε λαμβάνονται όσο το δυνατόν πιο ανοικτά και εγγύτερα στους πολίτες, όπως και στο άρθρο 11 παρ. 3 της ίδιας Συνθήκης που αναφέρεται άμεσα στη διαφάνεια των δράσεων της Ε.Ε προβλέποντας προς τούτο ευρείες διαβουλεύσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τα εκάστοτε ενδιαφερόμενα μέρη. Επιπλέον, στην ΣΛΕΕ κατοχυρώνεται ειδικότερα το δικαίωμα πρόσβασης των πολιτών στα έγγραφα ως μια από τις εκφάνσεις του δικαιώματος στη διαφάνεια. Προβλέπεται συγκεκριμένα ότι: «Κάθε πολίτης της Ένωσης και κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο το οποίο κατοικεί ή έχει την καταστατική έδρα του σε ένα κράτος μέλος έχει δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα των θεσμικών και λοιπών οργάνων και

οργανισμών της Ένωσης, ανεξαρτήτως υποθέματος, με την επιφύλαξη των αρχών και των προϋποθέσεων που θα καθορισθούν σύμφωνα με την παρούσα παράγραφο... Καθένα από τα θεσμικά ή λοιπά όργανα ή οργανισμούς εξασφαλίζει τη διαφάνεια των εργασιών του και εισάγει, στον εσωτερικό του κανονισμό, ειδικές διατάξεις για την πρόσβαση στα δικά του έγγραφα, σύμφωνα με τους κανονισμούς που αναφέρονται στο δεύτερο εδάφιο».

Λόγος γίνεται συχνά και για το αν η πρόσβαση στα έγγραφα κατοχυρώνεται μέσω του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ. Το γράμμα του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ ωστόσο αναφέρεται στην ελευθερία λήψης και διάδοσης πληροφοριών, όχι όμως και στην ελευθερία αναζήτησης πληροφοριών και ιδεών. Ακολουθώντας παρόμοια λογική και το ΕΔΔΑ εμφανιζόταν τις προηγούμενες δεκαετίες ιδιαίτερα συγκρατημένο στο να αναγνωρίσει ένα γενικό δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα και στις πληροφορίες (Διαμαντούρος, 2012: 4). Τη δεκαετία του '80 το ΕΔΔΑ στην απόφαση για την υπόθεση Leander κατά Σουηδίας η επίλυση του ζητήματος προέκυψε με επίκληση όχι του άρθρου 10 (Δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης, ελευθερίας γνώμης, λήψης και μετάδοσης πληροφοριών) της ΕΣΔΑ αλλά του άρθρου 8 για το σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του προσώπου. Αποφάνθηκε, λοιπόν, το Δικαστήριο πως το δικαίωμα του ατόμου να λάβει γνώση στοιχείων και πληροφοριών σχετικών με το πρόσωπό του και να αποκτήσει πρόσβαση στα σχετικά αρχεία μπορούσε να ικανοποιηθεί με την επίκληση του άρθρου 8 της σύμβασης και πάλι με την προϋπόθεση ότι οι πληροφορίες αυτές θα μπορούσαν να επηρεάσουν την ιδιωτική του ζωή.

Η σημαντική στροφή στην νομολογία του ΕΔΔΑ έγινε αρκετά χρόνια μετά από την απόφαση Leander κατά Σουηδίας. Επρόκειτο για την απόφαση στην υπόθεση Kenedi κατά Ουγγαρίας (26/05/2009), όπου το Δικαστήριο διαπίστωσε την παραβίαση του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ εξαιτίας της απροθυμίας και της μακράς καθυστέρησης των εθνικών αρχών να παράσχουν στον ενάγοντα ιστορικό στοιχεία. Ο ιστορικός είχε αιτηθεί πρόσβαση σε έγγραφα του Υπουργείου Εσωτερικών στα πλαίσια έρευνας που διεξήγαγε για επιστημονικούς λόγους.

Ήδη το 2001 είχε εκδοθεί ο Κανονισμός 1049/2001/ΕΚ για την πρόσβαση του κοινού στα έγγραφα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της

Επιτροπής, στο προοίμιο του οποίου λαμβάνεται υπ' όψιν κατ' αρχάς το άρθρο 1 εδ. 2ης ΣΕΕ, όπως και την ανάγκη ενίσχυσης της διαφάνειας στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μάλιστα στην σκέψη 10 του προοιμίου ορίζεται πως με στόχο της διαφάνεια των θεσμικών οργάνων της ΕΕ η χορήγηση του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα θα πρέπει να επιτρέπεται όχι μόνο στα έγγραφα που συντάσσονται από τα ανωτέρω θεσμικά όργανα αλλά και στα έγγραφα που παραλαμβάνονται από αυτά. Φορέας του δικαιώματος, κατά τα προβλεπόμενα στον Κανονισμό, είναι κάθε πολίτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είτε πρόκειται για φυσικό είτε για νομικό πρόσωπο το οποίο έχει την έδρα του σε κράτος μέλος της Ένωσης. Το δικαίωμα μπορεί να ασκηθεί και από φυσικά και νομικά πρόσωπα που δεν έχουν την έδρα τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση υπό τους περιορισμούς και τις επιφυλάξεις των θεσμικών οργάνων. Αξιοσημείωτο είναι ότι στον ΓΚΠΔ στο άρθρο 76, το οποίο τιτλοφορείται *Εμπιστευτικότητα*, προβλέπεται πως η πρόσβαση στα έγγραφα που υποβάλλονται σε μέλη του Συμβουλίου Προστασίας Δεδομένων, εμπειρογνώμονες και εκπροσώπους τρίτων διέπεται από τον Κανονισμό 1049/2001/ΕΚ.

Παρατηρείται, συνεπώς, πως και στην ενωσιακή νομοθεσία αλλά και νομολογία η διαφάνεια διαδραματίζει πια θεμελιώδη ρόλο στη λειτουργία των Οργάνων.

2.2 Η συνταγματική και νομοθετική κατοχύρωση του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα

Ήδη στην προηγούμενη ενότητα πραγματοποιήθηκε μια συνοπτική αναφορά στα συνταγματικά θεμέλια του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα. Στην ενότητα αυτή θα αναφερθούμε αναλυτικότερα στις συνταγματικές προβλέψεις των άρθρων 5^Α και 10 § 3, όπως επίσης και στην οικεία νομοθεσία, ιδιαίτερα στα όσα ορίζει ο Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας αναφορικά με το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα.

2.2.1 Τα συνταγματικά θεμέλια του δικαιώματος: Εννοιολογική προσέγγιση και ανάλυση του περιεχομένου των άρθρων 5^Α Σ και 10 § 3 Σ

Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα προέρχεται, όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη ενότητα, από τον συνδυασμό των άρθρων 5^Α Σ και 10 § 3 Σ, τα οποία αποτελούσαν εκείνη την εποχή τις βασικές αλλαγές που επέφερε η συνταγματική αναθεώρηση του 2001. Όπως αναφέρει ο Χρυσόγονος (2006: 208) το άρθρο 5^Α Σ, αν και προστέθηκε στο συνταγματικό κείμενο μόλις το 2001, στην πραγματικότητα δεν εισάγει κάποιο εντελώς καινό δικαίωμα. Το δικαίωμα στην πληροφόρηση, τονίζει, αποτελούσε, ήδη για τα σύγχρονα οικονομικά και κοινωνικά δεδομένα προϋπόθεση για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του ανθρώπου και συνεπώς πριν την εισαγωγή της νέα αυτής διάταξης, το συνταγματικό έρεισμα ευρισκόταν στο άρθρο 5 του Συντάγματος, ενώ και μέσω της ΕΣΔΑ με το άρθρο 10 § 1 προστατεύεται η ελευθερία λήψης πληροφοριών στο πλαίσιο του δικαιώματος για ελεύθερη έκφραση. Για το άρθρο 10, βέβαια της ΕΣΔΑ, στο οποίο έγινε αναφορά και ανωτέρω, υπενθυμίζεται εκ νέου πως υπάρχουν διαφωνίες ως προς το περιεχόμενο και το πεδίο αναφοράς του και το αν αυτό περιλαμβάνει όντως και την ελευθερία αναζήτησης πληροφοριών και ιδεών.

Με το άρθρο 5^Α § 2 Σ μπορεί να πει κανείς, πως εισάγεται μια καινοτομία, δεδομένου ότι προβλέπεται το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Όπως αναφέρει η Μήτρου (2006: 35) πρόκειται πράγματι για ένα καινοφανές δικαίωμα, που επέφερε ποικιλία ερμηνειών ειδικά σε ότι αφορά τον όρο «Κοινωνία της Πληροφορίας» και το εννοιολογικό και κανονιστικό της περιεχόμενο. Η εισαγωγή του δικαιώματος συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας σύμφωνα με αρκετές ερμηνείες θεωρήθηκε ως κενή περιεχομένου έως και κατά κάποιον τρόπο αχρείαστη, δεδομένης της ύπαρξης άλλων συνταγματικών θεμελίων. Εν τούτοις, το νέο αυτό συνταγματικό δικαίωμα, όπως και πάλι αναφέρει η Μήτρου (2006: 8) περιλαμβάνει το δικαίωμα «της ανεμπόδιστης ηλεκτρονικής επικοινωνίας μέσω της ελεύθερης πρόσβασης στο σύνολο των γενικώς προσιτών πηγών πληροφορίας ιδίως στο διαδίκτυο μέσω της

ελεύθερης πλοήγησης», όπως και της χωρίς κωλύματα πρόσβασης σε κάθε είδους μέσο της τεχνολογίας αλλά και των ευχερειών που αυτά μπορούν να προσφέρουν. Πρόκειται, λοιπόν, για ένα δικαίωμα συμμετοχικού χαρακτήρα που αναμφίβολα επιτρέπει στον φορέα του μέσα από το πλήθος δυνατοτήτων που οι νέες τεχνολογίες της πληροφορικής και των επικοινωνιών παρέχουν να συμμετέχει στον δημόσιο διάλογο και να πληροφορείται ανεμπόδιστα για τα πολιτικά δρώμενα, την κρατική και κυβερνητική δράση.

Η «εξειδίκευση» του άρθρου 5Α Σ, το άρθρο 10 § 3 Σ, τιτλοφορείται και «Δικαίωμα Αναφοράς προς τις Αρχές». Αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι πως, έπειτα από την συνταγματική αναθεώρηση του 2001, η υποχρέωση της διοίκησης να προβαίνει σε απάντηση στα αιτήματα που δέχεται δεν εξαρτάται από την ύπαρξη σχετικού νόμου, ενώ μάλιστα τίθεται προθεσμία απάντησης εξήντα ημερών. Βέβαια, από την ανάλυση που θα ακολουθήσει για τις ρυθμίσεις στην κοινή νομοθεσία, θα προκύψει πως υφίστανται ορισμένοι περιορισμοί στην άσκηση του δικαιώματος.

Συμπερασματικά και σύμφωνα με όσα αναλύθηκαν στην Ενότητα 2.1 το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα βρίσκει το συνταγματικό του έρεισμα στην αρχή της λαϊκής κυριαρχίας σε συνδυασμό με την αρχή της αξίας του ανθρώπου και τα άρθρα 5 Σ, 5^Α Σ και 10 § 3Σ.

2.2.2 Ανάλυση των νομοθετικών ρυθμίσεων για το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα και οι θέσεις της νομολογίας

Οι βασικές ρυθμίσεις για το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα περιέχονται στο Π.Δ 28/2015 (Κωδικοποίηση διατάξεων για την πρόσβαση σε δημόσια έγγραφα και στοιχεία). Η Κωδικοποίηση συνέβαλε στην ομαδοποίηση των διατάξεων για το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα που έως τότε ήταν διάσπαρτες και στην άρση της ανασφάλειας δικαίου. Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως στην εν λόγω κωδικοποίηση συμπεριελήφθησαν και ορισμένες από τις διατάξεις του προ ισχύσαντος Ν. 2472/1997, για την προστασία των

προσωπικών δεδομένων, συγκεκριμένα τα άρθρα 2 έως και 5, 7 και 11 έως και 13, γεγονός που χωρίς αμφιβολία καταδεικνύει την άμεση συνάφεια και τομή των νομοθετημάτων και των πεδίων εφαρμογής τους. Ωστόσο, με την κωδικοποίηση, ζητήματα, όπως η έννοια του «άμεσου ενδιαφέροντος», που κυρίως έχουν διαπλαστεί νομολογιακά, δεν διευκρινίστηκαν περαιτέρω μέσα από νέες διατάξεις. Έτσι, οι κανόνες για την πρόσβαση στα έγγραφα δεν πρέπει να αναζητούνται μόνο στην νομοθεσία αλλά και στα όσα ερμηνευτικά η νομολογία (μέσω του ΣτΕ, των διοικητικών δικαστηρίων και του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους) έχει διαμορφώσει.

Ξεκινώντας από τις νομοθετικές ρυθμίσεις εντοπίζουμε κατ' αρχάς τις πολύ βασικές προβλέψεις του άρθρου 5 του Ν. 2690/1999 (Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας). Στο άρθρο 5 προβλέπονται τα εξής: «1. Κάθε ενδιαφερόμενος έχει το δικαίωμα, ύστερα από γραπτή αίτησή του, να λαμβάνει γνώση των διοικητικών εγγράφων. Ως διοικητικά έγγραφα νοούνται όσα συντάσσονται από τις δημόσιες υπηρεσίες, όπως εκθέσεις, μελέτες, πρακτικά, στατιστικά στοιχεία, εγκύκλιες οδηγίες, απαντήσεις της Διοίκησης, γνωμοδοτήσεις και αποφάσεις. 2. Όποιος έχει ειδικό έννομο συμφέρον δικαιούται, ύστερα από γραπτή αίτησή του, να λαμβάνει γνώση των ιδιωτικών εγγράφων που φυλάσσονται στις δημόσιες υπηρεσίες και είναι σχετικά με υπόθεσή του η οποία εκκρεμεί σε αυτές ή έχει διεκπεραιωθεί από αυτές. 3. Το κατά τις προηγούμενες παραγράφους δικαίωμα δεν υφίσταται στις περιπτώσεις που το έγγραφο αφορά την ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή τρίτου, ή αν παραβλάπτεται απόρρητο το οποίο προβλέπεται από ειδικές διατάξεις. Η αρμόδια διοικητική αρχή μπορεί να αρνηθεί την ικανοποίηση του δικαιώματος τούτου αν το έγγραφο αναφέρεται στις συζητήσεις του Υπουργικού Συμβουλίου, ή αν η ικανοποίηση του δικαιώματος αυτού είναι δυνατόν να δυσχεράνει ουσιωδώς την έρευνα δικαστικών, "διοικητικών," αστυνομικών ή στρατιωτικών αρχών σχετικώς με την τέλεση εγκλήματος ή διοικητικής παράβασης»

Από τις παραπάνω ρυθμίσεις μπορούμε κατ' αρχάς να εξάγουμε συμπεράσματα για το εννοιολογικό περιεχόμενο βασικών εννοιών αλλά και το πεδίο εφαρμογής των διατάξεων, τους φορείς του δικαιώματος και τις ειδικότερες προϋποθέσεις άσκησης του δικαιώματος.

1. Η έννοια του (διοικητικού) εγγράφου

Στο άρθρο 5 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας ενσωματώνεται μια θεμελιώδης διάκριση που αφορά στο χαρακτήρα των εγγράφων της διοίκησης. Έτσι, υφίστανται δύο κατηγορίες εγγράφων οι οποίες διαμορφώνονται βάσει του κριτηρίου του συντάκτη του εγγράφου (Πρεβεδούρου, 2015): α) τα διοικητικά έγγραφα, όσα δηλαδή συντάσσονται από υπηρεσίες του Δημοσίου, από τα Ν.Π.Δ.Δ και τους Ο.Τ.Α και β) τα ιδιωτικά έγγραφα, τα οποία, είναι αυτά τα οποία απλώς φυλάσσονται από τις δημόσιες υπηρεσίες. Βεβαίως, ορθό είναι να διατυπώνεται και το πρωθύστερο ερώτημα του τι μπορεί να νοηθεί τελικά ως έγγραφο, αφού για αυτό κάνει λόγο ο νόμος. Η νομολογία σε ό,τι έχει να κάνει με το ερώτημα αυτό αλλά και την ίδια τη διάκριση στην οποία ο Κώδικας Διοικητικής διαδικασίας προχωρά, έχει διατυπώσει συγκεκριμένες θέσεις οι οποίες με τα χρόνια έχουν παγιωθεί.

Στο ανωτέρω, λοιπόν, ερώτημα η ίδια η νομολογία ήρθε να δώσει την απάντηση δεδομένου ότι η απαρίθμηση που πραγματοποιείται στην § 1 του άρθρου 5, που μεταξύ άλλων αναφέρει ως (διοικητικά) έγγραφα εκθέσεις, μελέτες, πρακτικά, στατιστικά στοιχεία, εγκύκλιες οδηγίες, απαντήσεις της Διοίκησης, γνωμοδοτήσεις και αποφάσεις είναι ενδεικτική. Το ΝΣΚ με γνωμοδότησή του, συγκεκριμένα την 31/2014, δέχθηκε πως διοικητικό έγγραφο αποτελεί κάθε «στοιχείο» που βρίσκεται στα αρχεία της Διοίκησης παραπέμποντας μάλιστα και σε παλαιότερες γνωμοδοτήσεις, την 93/1990 και την 584/1987. Συνεπώς, παρατηρούμε πως η ερμηνεία που ακολουθείται για την παραπάνω διάταξη είναι σίγουρα διασταλτική. Στην ερμηνεία αυτή συνεισφέρει και η απόφαση 1807/2007 του ΣτΕ με την οποία κρίθηκε πως στην έννοια του εγγράφου στα οποία έχει πρόσβαση ο διοικούμενος ανήκουν και οι μαγνητοταινίες στις οποίες αποτυπώνονται οι συνεδριάσεις συλλογικών οργάνων, εφόσον βάσει της απομαγνητοφώνησης γίνονται οι διορθώσεις των σχετικών σχεδίων και συντάσσονται τα τελικά κείμενα των πρακτικών. Ενώ, πάλι με απόφαση του ΣτΕ, την 3308/2007 κρίθηκε πως στην έννοια των ιδιωτικών εγγράφων, δεν περιλαμβάνονται οι σημειώσεις του γραμματέα συλλογικού οργάνου και τα σημειώματα που παραδίδονται σ' αυτόν, καθώς

στην πραγματικότητα αποτελούν αποκλειστικά επιβοηθητικό υλικό για την σύνταξη των πρακτικών και επιπλέον δεν προβλέπεται ιδιαίτερη ρύθμιση ως προς την τήρηση ή διαφύλαξη των πρόχειρων πρακτικών ούτε σε νόμο γενικής ισχύος, όπως ο Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας, ούτε σε νομοθέτημα για την λειτουργία των συλλογικών οργάνων των πανεπιστημίων.

Συχνότατα ορισμένα από τα έγγραφα στα οποία ζητείται η πρόσβαση είναι οι καταγγελίες που υποβάλλονται από κάποιον πολίτη εναντίον άλλου. Ανακύπτει, επομένως, και εδώ το ερώτημα που πρέπει κατ' αρχάς να τίθεται, αν δηλαδή η καταγγελία αποτελεί διοικητικό ή ιδιωτικό κατά την έννοια του νόμου έγγραφο και εν τέλει ποιο θα είναι το κριτήριο εκείνο βάσει του οποίου θα γίνει η κατηγοριοποίησή της. Η απάντηση και πάλι έχει δοθεί νομολογιακά, καθώς με μια πρώτη, επιφανειακή ίσως, ανάγνωση να απαντούσε κάποιος πως αφού δεν έχει συνταχθεί από δημόσια υπηρεσία πρόκειται για ιδιωτικό έγγραφο. Το ΝΣΚ με γνωμοδοτήσεις τηρεί απόσταση από το κριτήριο του συντάκτη του εγγράφου και εστιάζει κυρίως στον τρόπο χρήσης του εγγράφου (εν προκειμένω της έγγραφης καταγγελίας) και το ρόλο που αυτό διαδραμάτισε κατά την διοικητική διαδικασία.

Έχει κριθεί, λοιπόν, πως αν η καταγγελία αποτελεί απλό έναυσμα για πραγματοποίηση σχετικής έρευνας από τις αρμόδιες υπηρεσίες, η τυχόν δε διαπίστωση της τέλεσης παραβάσεων και η επιβολή των προβλεπόμενων κυρώσεων στηρίζεται αποκλειστικά στις έρευνες και τους ελέγχους των αρμοδίων κρατικών οργάνων και στα πραγματικά περιστατικά που αυτά διαπίστωσαν, τότε η συγκεκριμένη καταγγελία δεν μπορεί να θεωρηθεί διοικητικό έγγραφο (ΝΣΚ, 11/2012), χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει πως τελικά δεν μπορεί να επιτραπεί η πρόσβαση στο έγγραφο. Αυτό, βέβαια αποτελεί ειδικότερο ζήτημα προστασίας των προσωπικών δεδομένων σε «σύγκρουση» με το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα και θα αναλυθεί λεπτομερέστερα στην οικεία ενότητα. Σε άλλη περίπτωση που έχει ομοίως κριθεί από το ΝΣΚ με την πρόσφατη γνωμοδότηση 71/2020 οι επίμαχες καταγγελίες, εφόσον δεν έχουν αποτελέσει σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά την αιτιολογική βάση για την έκδοση διοικητικής πράξης, αποτελούν ιδιωτικά έγγραφα και ο

καταγγελλόμενος πρέπει να επικαλεστεί ειδικό έννομο συμφέρον για την πρόσβαση στα έγγραφα, όπως απαιτείται από τον νόμο. Σημειώνεται πως και η ΑΠΔΠΧ έχει ασχοληθεί επανειλημμένα με το ζήτημα πρόσβασης σε έγγραφη καταγγελία και με απόφασή της έχει διαμορφώσει ορισμένες κατευθυντήριες γραμμές, στις οποίες ωστόσο θα γίνει λεπτομερέστερη αναφορά στο σχετικό Κεφάλαιο της εργασίας.

2. Φορείς του δικαιώματος πρόσβασης και οι προϋποθέσεις άσκησης του δικαιώματος

Σε ό,τι αφορά τους φορείς του δικαιώματος της πρόσβασης στα έγγραφα, ο Νόμος αναφέρει πως αυτό ασκείται από «κάθε ενδιαφερόμενο», ο οποίος θα υποβάλει προς τούτο γραπτή αίτηση. Κάθε φυσικό πρόσωπο, λοιπόν, μπορεί να έχει πρόσβαση στα έγγραφα. Μάλιστα, από το Νόμο δεν γίνεται αναφορά σε άλλη προϋπόθεση που έχει να κάνει με τον ενδιαφερόμενο, για παράδειγμα να έχει την ελληνική ιθαγένεια. Φορείς, συνεπώς του δικαιώματος μπορούν να είναι και αλλοδαποί και όχι μόνο Έλληνες πολίτες. Αυτό συνάγεται και από τις συνταγματικές διατάξεις που αναφέρθηκαν ανωτέρω, καθώς σε κανένα από τα δύο άρθρα, ούτε στο 5^Α Σ, ούτε στο 10 § 3 Σ γίνεται αναφορά αποκλειστικά σε Έλληνες πολίτες, όπως συμβαίνει σε άλλες συνταγματικές διατάξεις. Πέρα, ωστόσο, από τα φυσικά πρόσωπα που έχουν πρόσβαση στα έγγραφα, ασκώντας κάθε φορά υπό προϋποθέσεις το δικαίωμά τους, φορείς θεωρούνται και τα νομικά πρόσωπα (απόφαση ΣτΕ 3943/1995), καθώς η φύση του δικαιώματος προσιδιάζει στη λειτουργία τους (Κεφαλλογιάννης & Παλαιολόγου, 1991: 1001).

Σε ό,τι έχει να κάνει με τις προϋποθέσεις άσκησης του δικαιώματος το ενδιαφέρον επικεντρώνεται κυρίως στο «ειδικό έννομο συμφέρον» το οποίο αναφέρεται στο άρθρο 5 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, η ύπαρξη του οποίου είναι μάλιστα αναγκαία στην περίπτωση κατά την οποία ζητείται η πρόσβαση σε ιδιωτικά έγγραφα. Η πρόβλεψη αυτή είναι καίριας σημασίας δεδομένου ότι θα μας απασχολήσει ιδιαίτερα και κατά την επίλυση της «σύγκρουσης» με το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων.

Όπως και άλλες έννοιες, έτσι και στην περίπτωση του «ειδικού εννόμου συμφέροντος» οι νομολογιακές θέσεις διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Κατ' αρχάς, πρέπει να τονιστεί πως το «ειδικό έννομο συμφέρον» της § 2 αντιδιαστέλλεται με το «εύλογο ενδιαφέρον» της § 1 του άρθρου 5. Φυσικά, στην παρ. 1 δεν γίνεται ρητή αναφορά σε αυτό, παρά ταύτα προκύπτει από το πρώτο εδάφιο στο οποίο διαλαμβάνεται ότι: «**Κάθε ενδιαφερόμενος έχει το δικαίωμα, ύστερα από γραπτή αίτησή του, να λαμβάνει γνώση των διοικητικών εγγράφων**». Άρα, αρκεί το εύλογο ενδιαφέρον, για να έχει κάποιος πρόσβαση στα διοικητικά έγγραφα, όχι όμως και στα ιδιωτικά.

Η ανάγκη ύπαρξης εύλογου ενδιαφέροντος έχει τεθεί μέσω της νομολογίας ήδη υπό την ισχύ του προ ισχύσαντος Νόμου 1599/1986. Βέβαια, το αν υφίσταται όντως εύλογο ενδιαφέρον διαπιστώνεται εν τέλει *ad hoc* και για το λόγο αυτό η διαμόρφωση της έννοιας μέσω και της νομολογίας είναι ιδιαίτερα σημαντική. Στη νομολογία η πάγια εδώ και χρόνια θέση αναγνωρίζει πως για την διάγνωση του εύλογου ενδιαφέροντος πρέπει να διαγιγνώσκεται η συνδρομή προσωπικής έννομης σχέσης που συνδέει τον αιτούντα με το περιεχόμενο των εγγράφων. Συνεπώς, το εύλογο ενδιαφέρον δεν νοείται ως το γενικό ενδιαφέρον που κάθε πολίτης μπορεί να επιδειξει σε ό,τι αφορά την εύρυθμη άσκηση των γενικών καθηκόντων μίας υπηρεσίας και την τήρηση των νόμων, αλλά εκείνο το οποίο προκύπτει, κατά τρόπο αντικειμενικό, από την ύπαρξη μιας συγκεκριμένης, προσωπικής έννομης σχέσης συνδεδεμένης με το περιεχόμενο των διοικητικών στοιχείων στα οποία ζητείται η πρόσβαση. Η θέση αυτή επανειλημμένα έχει διατυπωθεί τόσο σε αποφάσεις του ΣΤΕ, (ενδεικτικά αναφέρεται η 1214/2000) αλλά και σε γνωμοδοτήσεις του ΝΣΚ, όπως η 92/2005 και η 130/2020.

Ενδιαφερόμενος, σύμφωνα με το ΣΤΕ λοιπόν, συγκεκριμένα κατά το σκεπτικό της απόφασης 94/2013 της Ολομέλειας, νοείται «**όχι μόνο αυτός που θεμελιώνει συγκεκριμένο έννομο συμφέρον αλλά και οποιοσδήποτε μπορεί, ως εκ της ιδιότητάς του, να επικαλεσθεί το ενδιαφέρον του για τη γνώση του περιεχομένου συγκεκριμένων διοικητικών εγγράφων**». Στην εν λόγω μάλιστα απόφαση είχαν κριθεί ότι ενδιαφερόμενος μπορεί να είναι μέλος δημοτικού

συμβουλίου ή υποψήφιος δήμαρχος ή δημοτικός σύμβουλος, ο οποίος ζητά την πρόσβαση σε στοιχεία σχετικά με τις μεταδημοτεύσεις, προκειμένου να κατατεθούν ενστάσεις που αφορούν τις εκλογές. Η ΑΠΔΠΧ υιοθετεί την άποψη πως «δεν νοείται το ενδιαφέρον κάθε πολίτη (σημ. της γραφ.: ως εύλογο ενδιαφέρον) για την εύρυθμη άσκηση των γενικών καθηκόντων μιας υπηρεσίας και την τήρηση των νόμων, αλλά εκείνο το οποίο προκύπτει, κατά τρόπο αντικειμενικό, από την ύπαρξη μιας συγκεκριμένης, προσωπικής, έννομης σχέσης συνδεδεμένης με το περιεχόμενο των διοικητικών στοιχείων στα οποία ζητείται η πρόσβαση».

Παρεκκλίνουσα με την παραπάνω έννοια του εύλογου ενδιαφέροντος διατυπώθηκε από το ΔΕΕ. Δεν πρόκειται, βέβαια, για κρίση ελληνικού δικαστηρίου, καθώς όμως το ζήτημα που κρίθηκε άπτεται του αντικειμένου της ενότητας αξίζει να αναφερθεί. Έτσι, στην υπόθεση Hautala κατά EFSA (Ευρωπαϊκή Αρχή για την Ασφάλεια των Τροφίμων) το ΔΕΕ έκρινε ότι «το συμφέρον του κοινού να έχει πρόσβαση στις πληροφορίες σχετικά με τις εκπομπές στο περιβάλλον έγκειται ακριβώς όχι μόνο στο να γνωρίζει τι απορρίπτεται ή τι είναι προβλέψιμο ότι θα απορριφθεί στο περιβάλλον, αλλά και στο να κατανοήσει τον τρόπο με τον οποίο το περιβάλλον κινδυνεύει να επηρεαστεί από τις εν λόγω εκπομπές», προσδίδοντας έτσι μια οπτική πιο ευρεία στην έννοια του εύλογου ενδιαφέροντος που δεν συνδέεται κατ' ανάγκην με την ύπαρξη συγκεκριμένου και προσωπικού συνδέσμου με τα διοικητικά στοιχεία στα οποία ο αιτών ζητά την πρόσβαση.

Από την άλλη, το ειδικό έννομο συμφέρον θεωρείται στενότερο εννοιολογικά από το εύλογο ενδιαφέρον. Η εννοιολογική του οριοθέτηση και πάλι έχει κριθεί πολλάκις νομολογιακά. Για να αποκτήσει κάποιος πρόσβαση στα ιδιωτικά έγγραφα πρέπει να αποδείξει συνάφεια των εγγράφων αυτών με υπόθεσή του και όπως το ΝΣΚ έχει κρίνει σε γνωμοδότησή του (12/2011) το ειδικό έννομο συμφέρον κατ' αρχάς ταυτίζεται με το συμφέρον του άρθρου 902 ΑΚ. Εκεί ορίζεται πως όποιος έχει συμφέρον να πληροφορηθεί για το περιεχόμενο ορισμένου εγγράφου έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση αυτή με τις εξής προϋποθέσεις: α) αν το έγγραφο συντάχθηκε για το συμφέρον του, β) αν το

έγγραφο πιστοποιεί έννομη σχέση που αφορά και αυτόν, γ) αν το έγγραφο σχετίζεται με διαπραγματεύσεις που έγιναν σχετικά με τέτοια έννομη σχέση είτε απευθείας από τον ίδιο είτε για το συμφέρον του, με την μεσολάβηση τρίτου.

Για να ασκηθεί το δικαίωμα πρόσβασης η αίτηση που ο ενδιαφερόμενος ή ο έχων ειδικό έννομο συμφέρον θα υποβάλει ενώπιον της διοίκησης πρέπει να έχει ορισμένο περιεχόμενο. Αυτό σημαίνει, όπως και πάλι έχει κριθεί από την νομολογία, ότι στην αίτηση πρέπει κατ' αρχάς να προσδιορίζεται το εύλογο ενδιαφέρον ή το ειδικό έννομο συμφέρον, όπως επίσης να αναφέρει συγκεκριμένα τα έγγραφα στα οποία ζητείται η πρόσβαση, είτε πρόκειται για διοικητικά είτε για ιδιωτικά (αποφάσεις ΣτΕ 986/2019, 1628/2014, 2699/2008). Σε περίπτωση δε που η αίτηση είναι αόριστη, η διοίκηση μπορεί να αρνηθεί την διεκπεραίωση του αιτήματος.

3. Περιορισμοί στην άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα

Όπως κάθε δικαίωμα έτσι και το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα δεν ασκείται άνευ περιορισμών. Ήδη με το άρθρο 5 του ΚΔΔσιας τίθενται ορισμένοι περιορισμοί ή αλλιώς εξαιρέσεις από την υποχρέωση χορήγησης εγγράφων από τη διοίκηση.

Κατ' αρχάς οι ίδιες οι προϋποθέσεις που αναφέρθηκαν και ανωτέρω, κυρίως η ύπαρξη του εύλογου ενδιαφέροντος ή του έννομου συμφέροντος αποτελούν περιορισμούς με την έννοια ότι μειώνουν τον κύκλο των προσώπων που δύνανται να ασκήσουν το δικαίωμα. Επιπρόσθετα, στο άρθρο 5 § 3 του ΚΔΔσίας εντοπίζουμε δύο είδη περιορισμών: α) τους απόλυτους και β) τους σχετικούς. Συγκεκριμένα, στο εδάφιο α' προβλέπεται πως το δικαίωμα πρόσβασης δεν μπορεί να ασκηθεί σε περίπτωση που το έγγραφο αφορά την ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή τρίτου ή αν παραβλάπτεται απόρρητο που προβλέπεται από ειδικές διατάξεις. Οι σχετικοί περιορισμοί αναφέρονται στο δεύτερο εδάφιο του άρθρου και υφίστανται στην περίπτωση που το έγγραφο στο οποίο ζητείται η πρόσβαση περιέχει συζητήσεις του Υπουργικού Συμβουλίου ή όταν η ικανοποίηση του δικαιώματος δυσχεραίνει ουσιωδώς την έρευνα των αρμόδιων αρχών για την τέλεση ποινικού αδικήματος ή διοικητικής παράβασης.

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί και η πρόβλεψη της § 5 του ίδιου άρθρου, όπου ορίζεται πως κατά την άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα λαμβάνονται υπ' όψιν και τυχόν δικαιώματα πνευματικής ή βιομηχανικής ιδιοκτησίας.

Βέβαια, πέρα από τους περιορισμούς αυτούς, θα δούμε πως στην πράξη οι περιορισμοί στην άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα με την μεγαλύτερη επίδραση προέρχονται από το αντίρροπο δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων, το οποίο θα αναλυθεί στο αμέσως επόμενο Κεφάλαιο.

3^ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ - Η προστασία των προσωπικών δεδομένων και το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα. Ο συσχετισμός των δύο δικαιωμάτων

3.1 Εισαγωγή και σύντομη ιστορική αναδρομή στην προστασία των προσωπικών δεδομένων

Στο προηγούμενο κεφάλαιο εξετάστηκε το δικαίωμα της πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία. Στο παρόν 3^ο κεφάλαιο θα προχωρήσουμε στο δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων και την ανάλυσή του, ενώ σε επόμενο στάδιο στον συσχετισμό και την σύγκρουση των δυο προαναφερθέντων δικαιωμάτων και τις προτάσεις επίλυσης της σύγκρουσης αυτής.

Η προστασία των προσωπικών δεδομένων δεν αποτελεί κάποια καινοφανή έννοια ή ιδέα. Σε διεθνές επίπεδο η ανάγκη της προστασίας του προσώπου από την αυθαίρετη επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων, όπως και η ανάγκη περιφρούρησης της ιδιωτικότητας γενικότερα άρχισε να αναδύεται ήδη από την δεκαετία του 1960, όταν η Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε εξέδωσε την απόφαση 2450/19.12.1968 για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας, απόφαση η οποία δεν ήταν νομικά δεσμευτική, ωστόσο δήλωνε εναργώς πως ήδη η προστασία των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικής σφαίρας των προσώπων αποτελούσε ένα ζήτημα που απασχολούσε σε σημαντικό βαθμό τους ειδικούς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Βενέρης, 2015: 379). Περαιτέρω, το 1980 ο Ο.Ο.Σ.Α εξέδωσε σύσταση, συγκεκριμένα τις από 23.09.1980 «Κατευθυντήριες Γραμμές διέπουσες την προστασία της ιδιωτικής σφαίρας του ανθρώπου και τις διασυνοριακές ροές δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», κείμενο όμως το οποίο και πάλι δεν ήταν δεσμευτικού χαρακτήρα (Σαατζίδου-Παντελιάδου, 2006: 27).

Το πρώτο δεσμευτικό διεθνές νομικό κείμενο ήρθε ένα χρόνο μετά τη σύσταση του Ο.Ο.Σ.Α, το 1981 και ήταν η Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης «Για την προστασία των ατόμων από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα». Η Ελλάδα κύρωσε την σύμβαση αρκετά χρόνια μετά, με τον Ν. 2068/1992. Μ' αυτό το πρώιμο, ειδικά για τα σημερινά δεδομένα, νομοθετικό κείμενο επιδιώκετο, όπως αναφέρεται και στο άρθρο 1: «η εξασφάλιση στο έδαφος κάθε συμβαλλόμενου μέρους, σε κάθε φυσικό πρόσωπο, ασχέτως από την υπηκοότητά του ή την κατοικία του, του σεβασμού των δικαιωμάτων του και των θεμελιωδών του ελευθεριών και ειδικά του δικαιώματος του ιδιωτικού του βίου, έναντι της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας των πληροφοριών προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν (προστασία των προσωπικών πληροφοριών)».

Στα χρόνια που ακολούθησαν η ανάπτυξη της τεχνολογίας της πληροφορίας ξεπέρασε κατά πολύ την ισχύουσα τότε νομοθεσία. Στο μεταξύ εκδίδονται και άλλα κείμενα - δεσμευτικά ή μη - που αφορούν την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Παρ' όλ' αυτά, σε ευρωπαϊκό επίπεδο η κατοχύρωση του δικαιώματος στην προστασία των προσωπικών δεδομένων έγινε με την Οδηγία 95/46 ΕΚ και στην ελληνική έννομη τάξη η Οδηγία ενσωματώθηκε με τον Νόμο 2472/1997. Βέβαια, έπρεπε να λάβει χώρα η συνταγματική αναθεώρηση του 2001, για να κατοχυρωθεί το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων συνταγματικά στην ελληνική έννομη τάξη με το άρθρο 9^Α. Πλέον, το δίκαιο για την προστασία των προσωπικών δεδομένων έχει εξελιχθεί, καθώς ήδη από το 2018 ισχύει ο Κανονισμός 2016/679/ΕΕ ή Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων (στο εξής ΓΚΠΔ), ο οποίος εισήγαγε καινοτόμες ρυθμίσεις.

3.2 Προστασία προσωπικών δεδομένων: Η φύση του δικαιώματος και η συνταγματική του κατοχύρωση

Στη χώρα μας το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων κατοχυρώθηκε συνταγματικά το 2001 με το άρθρο 9Α, στην τότε συνταγματική αναθεώρηση και προβλέπει τα εξής: «Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει».

Ήδη τότε στην ελληνική έννομη τάξη, ίσχυε ο Νόμος 2472/1997, ο οποίος είχε ενσωματώσει την Οδηγία 95/46 ΕΚ. Επρόκειτο, λοιπόν, για ένα νομοθέτημα που θεσπίστηκε υπό την «πίεση» των κοινοτικών υποχρεώσεων της Ελλάδας και όχι δυνάμει κάποιας προϋπάρχουσας συνταγματικής διάταξης, καθιστώντας την ιστορία και την πορεία της προστασίας των προσωπικών δεδομένων στην Ελλάδα, θα μπορούσε κανείς να πει, «ανορθόδοξη». Παρά λοιπόν την προστασία που παρείχε ο κοινός νόμος, η συνταγματική πρόβλεψη για την προστασία των προσωπικών δεδομένων κρίθηκε, όπως θα δούμε παρακάτω, επιβεβλημένη.

Κατά την περίοδο εφαρμογής του Νόμου 2472/1997, ιδιαίτερα προ της συνταγματικής κατοχύρωσης της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, τέθηκαν αρκετά συχνά ζητήματα περί της συνταγματικότητάς του, έστω από ορισμένες μειοψηφίες στη θεωρία και στη νομολογία, δεδομένου ότι με τις νομοθετικές προβλέψεις πολύ συχνά παρατηρούνταν μια «προτίμηση» στην προστασία των προσωπικών δεδομένων έναντι άλλων συνταγματικών ελευθεριών. Το δικαίωμα στην πληροφόρηση, το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης, οικονομική ελευθερία και η εν γένει το δικαίωμα στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, όπως και οι ελευθερίες της τέχνης, της επιστήμης, της έρευνας και της διδασκαλίας ορισμένες φορές βρισκόνταν στην αντίθετη φορά από εκείνη που της προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

Εξάλλου, έπρεπε να αναζητηθεί ένα συνταγματικό θεμέλιο για τον Ν. 2472/1997, το οποίο συχνά συγκροτούνταν από ένα πλέγμα συνταγματικών διατάξεων είτε «γενικότερου» περιεχομένου, είτε «ειδικότερου» (Σωτηρόπουλος, 2006 : 41). Έτσι, πρωταρχικό ρόλο έπαιζαν κατ' αρχάς διατάξεις των άρθρων 2 § 1 (υποχρέωση της πολιτείας για σεβασμό και προστασία της αξίας του ανθρώπου) και 5 § 1 Σ (δικαίωμα στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας). Σύμφωνα με το άρθρο 2 § 1 Σ ο σεβασμός και η προστασίας της αξίας του ανθρώπου αποτελεί «πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας», όπως και οι διατάξεις των άρθρων 9 Σ (προστασία του ασύλου της κατοικίας) και 19 Σ (απόρρητο των επιστολών και των επικοινωνιών) ερμηνευόμενες συστηματικά (Χρυσόγονος, Βλαχόπουλος, 2017: 249).

Μάλιστα και το ίδιο το ΣτΕ στην νομολογία του έκανε επίκληση των ανωτέρω διατάξεων. Χαρακτηριστική είναι η απόφαση 3545/2002 στην οποία διαλαμβάνονταν τα εξής: «αποβλέποντας στην προστασία των αξιών, που αναγνωρίζονται από τα άρθρα 2 παρ. 1 και 9 παρ. 1 του Συντάγματος προβλέπουν περιορισμούς στην επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα εν γένει». Παρόμοιο σκεπτικό παρατηρείται και στην απόφαση του ΣτΕ 2281/2001 στην οποία αναφέρεται πως το «δικαίωμα πληροφορικής αυτοδιάθεσης» κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα (5 § 1).

Η αναζήτηση αυτή των συνταγματικών θεμελίων ήταν εμφανής και στην ίδια την Εισηγητική Έκθεση του Νόμου του 2472/1997 (Κώδικας Νομικού Βήματος, 45/1997 : 501 επ.) στην οποία αναφέρεται: «για τον κοινό νομοθέτη η θέσπιση ειδικών κανόνων για τη συλλογή και επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν είναι απλή ευχέρεια. Ειδικά στην Ελλάδα αυτό συνιστά υποχρέωση του νομοθέτη κατά τις διατάξεις του άρθρου 9 αλλά και των άρθρων 2 παρ. 1, 5 παρ. 1 και 19 του Συντάγματος, οι οποίες ανάγουν την προστασία της αξίας του ανθρώπου σε πρωταρχική υποχρέωση της πολιτείας, προστατεύουν την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του και διασφαλίζουν την ιδιωτική και την οικογενειακή του ζωή, καθώς και το απόρρητο των επικοινωνιών του». Έτσι, λοιπόν, κατανοεί κανείς πως το πρώτο αυτό νομοθέτημα για την προστασία των προσωπικών δεδομένων δεν ήταν συνταγματικά «μετέωρο» μεν, δεν αρκούσαν

δε αποκλειστικά οι συνταγματικές αυτές διατάξεις ως έρεισμα. Άλλωστε, η ιδιαίτερη επίκληση στην ιδιωτικότητα (ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ανθρώπου) δεν συνιστά μια άνευ ετέρου «κάλυψη» για την προστασία των προσωπικών δεδομένων και τα νομοθετήματα που την προβλέπουν και την καθορίζουν.

Στη σχετική με το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων βιβλιογραφία η έννοια της ιδιωτικότητας και η προστασία των προσωπικών δεδομένων φαίνεται να μην ταυτίζονται πλήρως. Στην πραγματικότητα, η προστασία των προσωπικών δεδομένων εμφανίζεται εννοιολογικά συγγενής με την ιδιωτικότητα, η οποία διαμορφώνεται σε μια βάση σίγουρα πιο ευρεία από εκείνη της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και μόνο (Βλαχόπουλος, 2018: 70). Όπως υποστηρίζει η Ακριβοπούλου (2009: 423επ.), η έννοια της προστασίας των προσωπικών δεδομένων περιλαμβάνει και την προστασία πληροφοριών, προσωπικών μεν, όχι δε κατ' ανάγκην ιδιωτικών, καθώς μπορεί στην πραγματικότητα να σχετίζονται με την δημόσια σφαίρα της ζωής του. Επιπλέον, στην έννοια της ιδιωτικότητας μπορεί κανείς να εντάξει όχι μόνο πληροφορίες σχετικά με το πρόσωπο αλλά και με άλλες πτυχές της ιδιωτικής του ζωής, όπως για παράδειγμα τις επιλογές που πραγματοποιεί ή τον τρόπο ζωής που ακολουθεί με το δικαίωμα να αμύνεται και να αποτρέπει κάθε χειραγωγική ή ελεγκτική συμπεριφορά προς αυτό, που θα μπορούσε ακριβώς να θίξει αυτή την ιδιωτικότητά του (Ακριβοπούλου, 2011) Έτσι, θα πρέπει σίγουρα να υπάρξει μια νοηματική διάσταση ανάμεσα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων και στην προστασία της ιδιωτικότητας, ώστε να αποφεύγεται η ταύτισή τους.

Το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων, λοιπόν, δεν αποτελεί ένα δικαίωμα άμεσης προστασίας της ιδιωτικότητας, ωστόσο η ίδια η προστασία των προσωπικών δεδομένων αποτελεί ενίοτε συνθήκη απαραίτητη για την εξασφάλιση και περιφρούρηση της ιδιωτικότητας. Για παράδειγμα, ο σεξουαλικός προσανατολισμός ενός προσώπου και ο τρόπος που αυτό επιλέγει να τον εκφράσει αποτελεί μια έκφανση της ιδιωτικότητάς του, η οποία προστατεύεται σε μεγαλύτερη κλίμακα, εν προκειμένω, μέσα από τις

συνταγματικές αλλά και νομοθετικές διατάξεις για την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Εξάλλου, και η διάκριση ανάμεσα σε απλά και ευαίσθητα ή ειδικών κατηγοριών δεδομένα, όπως πλέον καλούνται στην νομοθεσία (άρθρο 9 παρ. 1 ΓΚΠΔ), δεν έχει πραγματοποιηθεί τυχαία, ούτε άνευ λόγου υφίστανται διαφορετικού περιεχομένου ρυθμίσει για καθεμία από τις κατηγορίες αυτές. Τα απλά δεδομένα, συμπεριλαμβανομένων του ονόματος, ηλικίας, επαγγέλματος, (με την αναφορά αυτή βέβαια να είναι ενδεικτική) συνδέονται με έναν τρόπο πιο χαλαρό με τα πρόσωπα συγκριτικά με τα δεδομένα ειδικών κατηγοριών. Βέβαια, η αναφορά στην διάκριση αυτή των προσωπικών δεδομένων στο παρόν σημείο της εργασίας, δεν έχει ως σκοπό να νοηματοδοτήσει ειδικότερα κάθε κατηγορία, παρά να καταστήσει πιο κατανοητό πόσο σημαντικό έρεισμα αποτελεί σε ορισμένες περιπτώσεις η προστασία των προσωπικών δεδομένων για την προστασία της ιδιωτικότητας.

Το δικαίωμα του άρθρου 9^Α του Συντάγματος κατοχυρώθηκε σε μια εποχή, όπου πια η τεχνολογία προσέφερε τέτοιες δυνατότητες, ώστε οι πληροφορίες σχετικά με κάποιο πρόσωπο, είτε αφορούν την «εξωτερική» σφαίρα της προσωπικότητάς του, όπως για παράδειγμα το όνομα ή την επαγγελματική κατάσταση, είτε αφορούν την ιδιωτική σφαίρα, όπως σεξουαλικός προσανατολισμός ή τα δεδομένα υγείας, να μπορούν να συλλέγονται, να αποθηκεύονται, να καταχωρούνται σε βάσεις δεδομένων, να τροποποιούνται, να διαγράφονται, να ταυτοποιούν τελικά τα πρόσωπα με πολλή μεγαλύτερη ευχέρεια σε σχέση με το παρελθόν. Επιπλέον, όπως αναφέρθηκε και στην αρχή της ενότητας ο Νόμος 2472/1997 «έπασχε» από την έλλειψη του συνταγματικού του θεμελίου και το άρθρο 9^Α σηματοδότησε το πέρασμα σε μια νέα εποχή, όπου πλέον ο νόμος για την προστασία των προσωπικών δεδομένων δεν συμφωνούσε απλώς με το Σύνταγμα αλλά κατοχυρωνόταν από το ίδιο το Σύνταγμα.

Παρατηρώντας το ίδιο το άρθρο 9^Α του Συντάγματος, συμπεραίνει μάλιστα κανείς πως επαναλαμβάνει σε μεγάλο βαθμό τη γλώσσα και την ορολογία των οποίων κάνει χρήση και ο ίδιος ο Ν. 2472.1997, ο πρώτος νόμος για τα προσωπικά δεδομένα στην Ελλάδα.

3.3 Η νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στην Ελλάδα

3.3.1 Ο προϊσχύσας Νόμος 2472/1997

Στην Ελλάδα ήδη από τον Μάιο του 2018 ισχύει ΓΚΠΔ. Έπειτα από σχεδόν έναν χρόνο ψηφίστηκε και ο Νόμος 4624/2019 (Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, μέτρα εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679), ο οποίος σε γενικές γραμμές επαναλάμβανε τις ρυθμίσεις του Κανονισμού, κάτι το οποίο είναι εμφανές και από την αναφορά των άρθρων του Κανονισμού στις επικεφαλίδες των άρθρων του Νόμου, και φυσικά καταργούσε τον 2472/1997, ο οποίος ήταν ακόμη τότε εν ισχύ.

Παρά λοιπόν το γεγονός πως ο 2472/1997 είναι πια ένα νομοθέτημα που δεν βρίσκεται σε ισχύ στην χώρα μας, στην παρούσα ενότητα θα κάνουμε αναφορά σε ορισμένες από τις ρυθμίσεις του, καθώς αποτελεί το νομοθέτημα που βάσει αυτού διαμορφώθηκε για πολλά χρόνια η σχετική νομολογία στην Ελλάδα.

Ο αρκετά μακρόβιος 2472/1997 ενσωμάτωνε, όπως έχει ήδη αναφερθεί, στην ελληνική έννομη τάξη την Οδηγία 95/46 ΕΚ, ενώ είναι χαρακτηριστικό πως κατά την ενσωμάτωση της Οδηγίας ο Έλληνας νομοθέτης παρέλειψε ένα τμήμα του τίτλου της Οδηγίας, ο οποίος ήταν: «Directive on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data». Με την Οδηγία δηλαδή δεν επιδιωκόταν μόνο η προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, αλλά και η ελεύθερη διακίνηση των δεδομένων αυτών.

Το πρώτο αυτό νομοθέτημα για τα προσωπικά δεδομένα στην Ελλάδα περιείχε, όπως ίσως θα ήταν αναμενόμενο, αρκετούς όρους που συνδέονται με τις τεχνολογίες της πληροφορικής και των τηλεπικοινωνιών, οι οποίοι σε εκείνη τουλάχιστον την χρονική συγκυρία έμοιαζαν να φέρουν έναν ιδιαίτερα τεχνικό

χαρακτήρα. Ο Σταθόπουλος (2000: 1) είχε μιλήσει για την «ατυχή λογιστική ψυχρότητα» του νόμου και της ορολογίας που χρησιμοποιούσε όπως: «υποκείμενο των δεδομένων», «επεξεργασία των δεδομένων» ακόμα και την ίδια τη λέξη «δεδομένα» (data), ωστόσο ο Σωτηρόπουλος χαρακτηρίζει την επιλογή του συγκεκριμένου όρου επιτυχημένη, επισημαίνοντας πως σε καμία περίπτωση δεν πραγματοποιήθηκε τυχαία, ενώ ταυτόχρονα ανατρέχει και στην ετυμολογία της λέξης και συγκεκριμένα το ρήμα δίδωμι στην αρχαία ελληνική και την μετοχή παρακειμένου αυτού, δηλαδή «δεδομένος-η-ο» τονίζοντας πως δεδομένη είναι η πληροφορία που έχει ήδη παρασχεθεί άρα και στον τομέα της πληροφορικής η πληροφορία εκείνη που έχει ήδη καταχωρηθεί ή αποθηκευθεί.

Τι προέβλεπε, όμως ειδικότερα, ο 2472/1997; Κατ' αρχάς, είναι προφανές, πως με τον συγκεκριμένο νόμο είχαμε τους πρώτους, νομοθετικά εισηγμένους μάλιστα, ορισμούς σε σχέση με τα προσωπικά δεδομένα. Με το άρθρο 2 περ. α' του Νόμου οριζόταν αρχικά τι συνιστούν τα προσωπικά δεδομένα. Τέτοια είναι κατά την πρόβλεψη του νόμου «κάθε πληροφορία που αναφέρεται στο υποκείμενο των δεδομένων». Σήμερα με τον ΓΚΠΔ ο ορισμός των προσωπικών δεδομένων, έχει σε κάποιο βαθμό διαφοροποιηθεί. Σχετικά με την έννοια του προσωπικού δεδομένου η Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου (2016: 44) τονίζει πως θεμελιώδες χαρακτηριστικό του αποτελεί η σύνδεσή του με ορισμένο πρόσωπο με τρόπο που να προκύπτει η ταυτότητά του είτε άμεσα είτε έμμεσα. Αυτό μπορεί να συμβαίνει είτε μέσω ενός και μόνο δεδομένου, για παράδειγμα του Α.Φ.Μ, είτε μέσω ενός συνδυασμού πληροφοριών που αναφέρονται στην βιολογική, κοινωνική, ψυχική του κατάσταση. Όπως, επίσης, αναφέρει η Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου (2016: 45) οι αξιολογικές κρίσεις δεν συνιστούν κατ' αρχήν προσωπικά δεδομένα, όταν για παράδειγμα πρόκειται για την ανεπίσημη αξιολόγηση ενός υπαλλήλου. Αυτό μπορεί, παρ' όλ' αυτά να αλλάξει στην περίπτωση που η απόδοσή του σχολιάζεται σε ένα επίσημο έγγραφο αξιολόγησης. Παρακάτω, θα γίνει αναφορά και στις διακρίσεις και κατηγορίες των δεδομένων.

Περαιτέρω, υποκείμενο των δεδομένων, κατά τον νόμο, ήταν «το φυσικό πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα και του οποίου η ταυτότητα είναι γνωστή ή μπορεί να εξακριβωθεί, δηλαδή μπορεί να προσδιορισθεί αμέσως ή εμμέσως,

ιδίως βάσει αριθμού ταυτότητας ή βάσει ενός ή περισσότερων συγκεκριμένων στοιχείων που χαρακτηρίζουν την υπόστασή του από άποψη φυσική, βιολογική, ψυχική, οικονομική, πολιτιστική, πολιτική ή κοινωνική». Τα παραπάνω, λοιπόν, συνεπάγονται πως το προστατευτικό πεδίο του νόμου δεν αφορά τα νομικά πρόσωπα, για παράδειγμα εταιρείες ή σωματεία αλλά μόνο φυσικά πρόσωπα, τα οποία μάλιστα βρίσκονται εν ζωή. Η έννοια της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα καθοριζόταν στον προ ισχύσαντα νόμο ως εξής: «κάθε εργασία ή σειρά εργασιών που πραγματοποιείται, από το Δημόσιο ή από νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου ή ιδιωτικού δικαίου ή ένωση προσώπων ή φυσικό πρόσωπο με ή χωρίς τη βοήθεια αυτοματοποιημένων μεθόδων και εφαρμόζονται σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα». Μάλιστα, στο κείμενο του νόμου πραγματοποιούνταν επιπλέον απαρίθμηση των επιμέρους εκείνων εργασιών που συνιστούν επεξεργασία. Η απαρίθμηση, βέβαια, αυτή του νόμου ήταν ενδεικτική. Έτσι, πέρα από την χρήση δεδομένων, την αποθήκευση, τη διασύνδεση, την διαγραφή, την τροποποίηση (ενδεικτικά αναφερόμενες αυτές οι μορφές επεξεργασίας), επεξεργασία θα μπορούσε να αποτελέσει και η αφαίρεση αρχείου, η οποία, ωστόσο, δεν αναφερόταν στο νομοθετικό κείμενο (Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, 2016: 55). Τέλος, ως αρχείο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα νοούνταν «κάθε διαρθρωμένο σύνολο δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, τα οποία είναι προσιτά με γνώμονα συγκεκριμένα κριτήρια».

Ιδιαίτερος σημαντικός ήταν τα άρθρα 4-Χαρακτηριστικά δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και 5-Προϋποθέσεις επεξεργασίας του Ν. 2472/1997, καθώς με τις ρυθμίσεις που περιλαμβάνονται σ' αυτά ορίζονται στην πραγματικότητα οι προϋποθέσεις της νόμιμης επεξεργασίας, άρθρα των οποίων το νόημα και το πνεύμα διατηρήθηκε και στον ΓΚΠΔ. Είναι εμφανές, εξάλλου, πως στο άρθρο 4 οι ρυθμίσεις απηχούν κατά κάποιον τρόπο την ιδέα και τον πυρήνα της αρχής της αναλογικότητας, για την οποία θα πραγματοποιηθεί αναλυτική εξέταση στην Ενότητα 3.4.1.3 της εργασίας. Καθώς η αρχή της αναλογικότητας συμπεριλαμβάνει κατά κύριο λόγο την αναγκαιότητα και την συνάφεια των μέτρων-μέσων προς τον επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, είναι εύκολο να διαπιστώσει κανείς πως η σύνταξη των παραπάνω διατάξεων την έλαβε σοβαρά υπ' όψιν.

Συγκεκριμένα στο άρθρο 4 § 1 περ' α ορίζονται πως, για να τύχουν νόμιμης επεξεργασίας τα προσωπικά δεδομένα, τότε θα πρέπει «να συλλέγονται κατά τρόπο θεμιτό και νόμιμο για καθορισμένους, σαφείς και νόμιμους σκοπούς και να υφίστανται θεμιτή και νόμιμη επεξεργασία εν όψει των σκοπών αυτών», ενώ επιπλέον όπως ορίζεται στην περίπτωση β' τα δεδομένα θα πρέπει: «να είναι συναφή, πρόσφορα και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται εν όψει των σκοπών της επεξεργασίας».

Στο άρθρο 5, μάλιστα, του Νόμου απαριθμούνται εκείνες οι περιπτώσεις επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, που θεωρούνται νόμιμες σε περίπτωση που εκλείπει η συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων. Συνοπτικά αναφέρουμε πως, πέρα από την συγκατάθεση, ως νόμιμες βάσεις επεξεργασίας προβλέπονταν: α) η επεξεργασία που απαιτείται για την εκτέλεση σύμβασης, β) η επεξεργασία που είναι απαραίτητη, ώστε ο υπεύθυνος επεξεργασίας να εκπληρώσει υποχρέωση που έχει εκ του νόμου, γ) η επεξεργασία που είναι αναγκαία, για να διαφυλαχθεί ζωτικό συμφέρον, δ) η επεξεργασία που είναι για την εκτέλεση έργου δημόσιου συμφέροντος ή έργου που εμπίπτει στην άσκηση δημόσιας εξουσίας και εκτελείται από δημόσια αρχή ή έχει ανατεθεί από αυτή είτε στον υπεύθυνο επεξεργασίας είτε σε τρίτο, ε) η επεξεργασία που είναι απολύτως αναγκαία για την ικανοποίηση του έννομου συμφέροντος που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή ο τρίτος ή οι τρίτοι στους οποίους ανακοινώνονται τα δεδομένα. Για την τελευταία περίπτωση, ορίζεται περαιτέρω πως το έννομο συμφέρον πρέπει να υπερέχει προφανώς των δικαιωμάτων και συμφερόντων των προσώπων στα οποία αναφέρονται τα δεδομένα και ότι δεν θίγονται οι θεμελιώδεις ελευθερίες αυτών.

Ακόμη, καίριες είναι οι ρυθμίσεις για τα προσωπικά δεδομένα που χαρακτηρίζει ως «ευαίσθητα» ο νόμος, αυτά δηλαδή που, όπως ορίζεται στο άρθρο 2 περ. β' του Ν. 2472/1997, «αφορούν στη φυλετική ή εθνική προέλευση, στα πολιτικά φρονήματα, στις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, στη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, στην υγεία, στην κοινωνική πρόνοια και στην ερωτική ζωή, στα σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες, καθώς και στη συμμετοχή σε συναφείς με τα ανωτέρω ενώσεις προσώπων», σε αντίθεση, βέβαια, με τα «απλά

δεδομένα». Ο ορισμός και οι περαιτέρω διακρίσεις των ευαίσθητων δεδομένων, όπως και οι ρυθμίσεις του άρθρου 7 του Ν. 2472/1997 για τις προϋποθέσεις της σύννομης επεξεργασίας τους αποτελούν ορισμένες από τις πιο συχνά χρησιμοποιημένες νομοθετικές ρυθμίσεις των προσωπικών δεδομένων, καθώς η ίδια η Αρχή τις συμπεριλαμβάνει συχνά στις αποφάσεις και γνωμοδοτήσεις της, όταν πρόκειται για αιτήματα πρόσβασης σε έγγραφα που περιέχουν προσωπικά δεδομένα τρίτου προσώπου. Η Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, μάλιστα, αναφέρεται στα ευαίσθητα δεδομένα ως αυτά που αποτελούν τον σκληρό πυρήνα της ιδιωτικής ζωής του ατόμου στο παρόν, στο παρελθόν ή στο μέλλον (για παράδειγμα δεδομένα υγείας σε γνωμάτευση για την μελλοντική εξέλιξη μιας ασθένειας) (2017: 47).

Γίνεται, συνεπώς, κατανοητή η επιλογή του νόμου πως κατ' αρχήν η επεξεργασία των ευαίσθητων δεδομένων δεν είναι επιτρεπτή. Εάν, ωστόσο, αυτή επιτραπεί δεδομένου ότι συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις, που αναφέρονται στις περιπτώσεις α-ζ της § 2 του άρθρου 7, τότε προβλεπόταν από τον νόμο η παροχή άδειας επεξεργασίας από την Αρχή. Όπως θα αναφερθεί και παρακάτω, χρήσιμο είναι όμως να τονιστεί και τώρα, η άδεια αυτή του νόμου 2472/1997 δεν υφίσταται πλέον και αυτό επιβεβαιώθηκε και από την ΑΠΔΠΧ με την Απόφασή της 46/2018. Έτσι, η χορήγηση άδειας για την επεξεργασία και για την ίδρυση και λειτουργία αρχείου βάσει του άρθρου 7 του Ν. 2472/1997 δεν προϋποτίθεται για το σύννομο της επεξεργασίας.

Η οριοθέτηση της έννοιας των ευαίσθητων δεδομένων είναι κρίσιμη, όχι μόνο για την μεταχείρισή τους από την νομολογία και τις ερμηνευτικές εκδοχές που δίδονται, αλλά και γιατί με τον τρόπο αυτό νοηματοδοτούνται και τα απλά δεδομένα, τα οποία στην πραγματικότητα είναι εκείνα τα οποία δεν είναι ευαίσθητα. Οδηγούμαστε, επομένως, στην έννοια των απλών δεδομένων εξ αντιδιαστολής.

Ορισμένες από τις ρυθμίσεις του Ν. 2472/1997 με τις οποίες θα ασχοληθούμε στα πλαίσια της παρούσας Ενότητας είναι αυτές που θα μας απασχολήσουν και στην επόμενη ενότητα, την 3.3.2 για τον ΓΚΠΔ. Από τις σημαντικότερες ρυθμίσεις είναι αυτές των δικαιωμάτων των υποκειμένων των δεδομένων με σκοπό να

δημιουργηθεί ένα πλαίσιο προστασίας γι' αυτά. Στον Ν. 2472/1997 και συγκεκριμένα στα άρθρα 11, 12, 13 & 14 ρυθμίζονταν αντίστοιχα τα δικαιώματα ενημέρωσης, πρόσβασης, αντίρρησης και προσωρινής δικαστικής προστασίας.

Η ενημέρωση, που διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο και στον ΓΚΠΔ με λεπτομερείς ρυθμίσεις, συνεπάγεται την σύννομη επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων. Έτσι, το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να λάβει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας των δεδομένων τα εξής τουλάχιστον στοιχεία, τα οποία όριζε ο νόμος: α) την ταυτότητά του και την ταυτότητα του τυχόν εκπροσώπου του, β) το σκοπό της επεξεργασίας, γ) τους αποδέκτες ή τις κατηγορίες αποδεκτών των δεδομένων, δ) την ύπαρξη του δικαιώματος πρόσβασης. Το περιεχόμενο, λοιπόν, πρέπει να είναι συγκεκριμένο. Το ίδιο ισχύει και για τον χρόνο που παρέχεται η ενημέρωση και πρέπει περαιτέρω να γίνει διάκριση στην περίπτωση που η συλλογή των προσωπικών δεδομένων γίνεται απευθείας από το υποκείμενο, όπου η ενημέρωση πρέπει να πραγματοποιείται ταυτοχρόνως και στην περίπτωση που η συλλογή γίνεται από τρίτο, όπου το υποκείμενο πρέπει να ενημερωθεί αμέσως έπειτα από τη συλλογή των δεδομένων και σίγουρα πριν την περαιτέρω επεξεργασία αυτών (Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, 2016: 135-136). Η ενημέρωση πρέπει να πραγματοποιείται με έγγραφο τρόπο που θα καθίσταται σαφής.

Το δικαίωμα πρόσβασης, περαιτέρω, του άρθρου 12 του νόμου καθιερώνει την δυνατότητα του υποκειμένου των δεδομένων να γνωρίζει εάν προσωπικά δεδομένα που το αφορούν έχουν αποτελέσει στο παρελθόν ή αποτελούν αντικείμενο επεξεργασίας. Και πάλι, η ικανοποίηση αυτού του δικαιώματος δεν αφήνεται από τον νόμο στην τύχη κι έτσι προβλέπεται συγκεκριμένη διαδικασία και συγκεκριμένο περιεχόμενο του δικαιώματος. Το υποκείμενο έχει το δικαίωμα να ζητήσει και να λάβει γνώση όλων των δεδομένων που το αφορούν και της προέλευσής του, των σκοπών της επεξεργασίας και των αποδεκτών, της εξέλιξης της επεξεργασίας, της λογικής της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας, της διόρθωσης, της διαγραφής ή της δέσμευσης των δεδομένων των οποίων η επεξεργασία δεν είναι σύμφωνη προς τις διατάξεις του 2472/1997 και της κοινοποίησης των δεδομένων σε τρίτους.

Προχωρούμε στο επόμενο δικαίωμα, αυτό της αντίρρησης στην επεξεργασία των δεδομένων, το οποίο απευθύνεται κατ' αρχάς στον υπεύθυνο επεξεργασίας δεδομένων. Το υποκείμενο των δεδομένων για επεξεργασία που το αφορά έχει δικαίωμα να προβάλει έγγραφες αντιρρήσεις που θα περιλαμβάνουν επίσης αίτημα για ορισμένη ενέργεια, όπως όπως διόρθωση, προσωρινή μη χρησιμοποίηση, δέσμευση, μη διαβίβαση ή διαγραφή. Ο νόμος έθετε προθεσμία 15 ημερών στον υπεύθυνο επεξεργασίας, για να απαντήσει στο αίτημα. Η Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου (2016:143) τονίζει την χρησιμότητα του δικαιώματος αντίρρησης στην σημερινή εποχή αναφέροντας πως αποτελεί στην πραγματικότητα μια στάθμιση στην αλόγιστη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων που πραγματοποιείται στα πλαίσια της προώθησης προϊόντων και παροχής υπηρεσιών, κυρίως σε μορφές όπως οι διαφημίσεις μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή οι τηλεφωνικές πωλήσεις.

Τέλος, με το δικαίωμα προσωρινής δικαστικής προστασίας οριζόταν στο άρθρο 14 του Ν. 2472/1997 ότι: «Καθένας έχει δικαίωμα να ζητήσει από το αρμόδιο κάθε φορά δικαστήριο την άμεση αναστολή ή μη εφαρμογή πράξης ή απόφασης που τον θίγει, την οποία έχει λάβει διοικητική αρχή ή νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου ή ένωση προσώπων ή φυσικό πρόσωπο αποκλειστικό με αυτοματοποιημένη επεξεργασία στοιχείων, εφόσον η επεξεργασία αυτή αποβλέπει στην αξιολόγηση της προσωπικότητάς του και ιδίως της αποδοτικότητάς του στην εργασία, της οικονομικής φερεγγυότητάς του, της αξιοπιστίας του και της εν γένει συμπεριφοράς του».

Κλείνοντας αυτή την Ενότητα, θα αναφερθούμε στις διατάξεις εκείνες του Νόμου που καθιέρωσαν για πρώτη φορά την λειτουργία της ΑΠΔΠΧ. Πρόκειται για τα άρθρα 15-25 του Νόμου. Πρόκειται για μια καινοτομία της εποχής, δεδομένου ότι δεν υπήρχε αντίστοιχη Ανεξάρτητη Αρχή στην ελληνική έννομη τάξη. Σήμερα η λειτουργία και οι αρμοδιότητες της ΑΠΔΠΧ ρυθμίζονται από τα άρθρα 9-20 του Ν. 4624/2019 και βασική της αρμοδιότητα είναι η εποπτεία της εφαρμογής των διατάξεων του ΓΚΠΔ. Στην επόμενη ενότητα θα προχωρήσουμε και σε μια σύντομη επισκόπηση του ΓΚΠΔ.

3.3.2 Οι ρυθμίσεις του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων

Περίπου μία εικοσαετία μετά την πρώτη εκείνη Οδηγία για τα προσωπικά δεδομένα και την προστασία τους κρίθηκε πως το υπάρχον κανονιστικό πλαίσιο δεν είναι επαρκές, για να καλύψει τις συνεχώς εξελισσόμενες εξελίξεις στον τομέα της πληροφορικής και των τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών εν γένει. Έτσι, ήρθε η ώρα που καθορίστηκε ένα νέο πλαίσιο, αυτή τη φορά με ένδυμα του Κανονισμού. Η επιλογή ενός Κανονισμού παρά μιας Οδηγίας δεν υπήρξε τυχαία, καθώς με τον Κανονισμό επιχειρείται η εισαγωγή ενιαίων και άμεσα εφαρμοστέων ρυθμίσεων, ενώ τα περιθώρια επιπρόσθετης νομοθέτησης που απομένουν για τα κράτη μέλη είναι ελάχιστα.

Στο παρόν κεφάλαιο θα πραγματοποιήσουμε μια σύντομη αλλά συνοπτική «περιήγηση» στα άρθρα και τις ρυθμίσεις του ΓΚΠΔ. Βεβαίως, οι ρυθμίσεις του Κανονισμού εκτείνονται ένα πολύ μεγάλο πεδίο, θα εξετάσουμε όμως πιο ενδελεχώς όσες από αυτές σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με το αντικείμενο της παρούσας εργασίας.

Στο πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνονται γενικές διατάξεις με τις οποίες ρυθμίζονται το αντικείμενο και οι στόχοι του Κανονισμού, το πεδίο εφαρμογής του, όπως επίσης δίδονται και οι ορισμοί που είναι απαραίτητοι για την εφαρμογή και περαιτέρω κατανόηση του Κανονισμού.

Το πεδίο εφαρμογής του Κανονισμού ρυθμίζεται σχεδόν με όμοιο τρόπο με το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 95/46/ΕΚ και του Ν. 2472/1997 και ορίζεται πως: «Ο παρών κανονισμός εφαρμόζεται στην, εν όλω ή εν μέρει, αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, καθώς και στην μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία τέτοιων δεδομένων τα οποία περιλαμβάνονται ή πρόκειται να περιληφθούν σε σύστημα αρχειοθέτησης». Στο ίδιο άρθρο τίθενται και οι εξαιρέσεις εφαρμογής του Κανονισμού. Θεωρείται ως καινοτομία του Κανονισμού το ότι διευρύνεται το εδαφικό πεδίο εφαρμογής, όπως προβλέπεται και από το άρθρο 3, καθώς στην παράγραφο 2 του άρθρου

ορίζεται πως αυτός εφαρμόζεται και σε υπεύθυνους επεξεργασίας ή εκτελούντες επεξεργασία που δεν είναι εγκατεστημένοι στην ΕΕ, εφόσον είτε προσφέρουν αγαθά ή υπηρεσίες σε άτομα που βρίσκονται στην ΕΕ είτε παρακολουθούν τη συμπεριφορά των προσώπων αυτών. Αυτό μπορεί να συμβαίνει για παράδειγμα στα πλαίσια συμπεριφορικής διαφήμισης με τη δημιουργία καταναλωτικών μορφοτύπων (Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, 2019: 4). Η συγκεκριμένη ρύθμιση αποτελεί βασική καινοτομία σε σχέση με το προηγούμενο πλαίσιο της Οδηγίας 95/46/ΕΚ.

Στο άρθρο 4 του Κανονισμού δίδονται οι ορισμοί. Θα δώσουμε έμφαση σε ορισμένους από αυτούς, οι οποίοι είναι και οι πιο χρήσιμοι για την παρούσα ανάλυση.

Έτσι, ως προσωπικό δεδομένο ο ΓΚΠΔ ορίζει «κάθε πληροφορία που αφορά ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο («υποκείμενο των δεδομένων»)· το ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο είναι εκείνο του οποίου η ταυτότητα μπορεί να εξακριβωθεί, άμεσα ή έμμεσα, ιδίως μέσω αναφοράς σε αναγνωριστικό στοιχείο ταυτότητας, όπως όνομα, σε αριθμό ταυτότητας, σε δεδομένα θέσης, σε επιγραμμικό αναγνωριστικό ταυτότητας ή σε έναν ή περισσότερους παράγοντες που προσιδιάζουν στη σωματική, φυσιολογική, γενετική, ψυχολογική, οικονομική, πολιτιστική ή κοινωνική ταυτότητα του εν λόγω φυσικού προσώπου», ενώ ως επεξεργασία ορίζεται, στο άρθρο 4 περ. 2 «κάθε πράξη ή σειρά πράξεων που πραγματοποιείται με ή χωρίς τη χρήση αυτοματοποιημένων μέσων, σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ή σε σύνολα δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα». Παρακάτω απαριθμούνται και ορισμένες ενέργειες που μπορούν να αποτελέσουν επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Περαιτέρω, ορίζονται, μεταξύ άλλων κάποιες ειδικές κατηγορίες δεδομένων, όπως τα γενετικά δεδομένα ή τα βιομετρικά δεδομένα και τα δεδομένα που αφορούν την υγεία. Ορισμός για τις ειδικές κατηγορίες δεδομένων, αυτών που και στην αιτιολογική σκέψη του Κανονισμού αναφέρονται και ως «ευαίσθητα» μιας και πράγματι αντιστοιχούν σε αυτή την κατηγορία, όπως είχε διαπλαστεί από την προ ισχύουσα νομοθεσία για τα προσωπικά δεδομένα, δεν υφίσταται μεν στο άρθρο 4, αλλά στο άρθρο του Κανονισμού. Μεταξύ αυτών

περιλαμβάνονται η φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, τα πολιτικά φρονήματα, τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις ή τη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, όπως και τα γενετικά και βιομετρικά δεδομένα, αλλά και αυτά που σχετίζονται με την υγεία, τη σεξουαλική ζωή και τον γενετήσιο προσανατολισμό ενός φυσικού προσώπου.

Η επεξεργασία των δεδομένων ειδικών κατηγοριών κατ' αρχήν απαγορεύεται, όπως συνέβαινε και με τα ευαίσθητα δεδομένα της Οδηγίας 95/46/EK και του Ν. 2472/1997. Υφίστανται, βέβαια, και εδώ εξαιρέσεις, όπως και στο προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς και είναι ιδιαίτερα σημαντικές, καθώς, όπως παρακάτω θα δούμε η σύγκρουση μεταξύ των δικαιωμάτων πρόσβασης στα έγγραφα και προστασίας των προσωπικών δεδομένων και η επίλυση της από την ΑΠΔΠΧ σε μεγάλο βαθμό βασίστηκε στη διάκριση σε απλά και ευαίσθητα δεδομένα και στις ρυθμίσεις για την επεξεργασία των τελευταίων.

Πολύ σημαντικές είναι και οι ρυθμίσεις του άρθρου 5 του ΓΚΠΔ με το οποίο καθορίζονται οι βασικές αρχές επεξεργασίας, όπως και του άρθρου 6 του Κανονισμού, στο οποίο περιλαμβάνονται οι νόμιμες βάσεις επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων. Το άρθρο 5 απηχεί κατά κάποιο τρόπο το άρθρο 4 του Ν. 2472/1997 στο οποίο ορίζονται τα χαρακτηριστικά που πρέπει να έχουν τα προσωπικά δεδομένα για να τύχουν νόμιμης επεξεργασίας. Έτσι, τα δεδομένα πρέπει να «υποβάλλονται σε σύννομη και θεμιτή επεξεργασία με διαφανή τρόπο σε σχέση με το υποκείμενο των δεδομένων, να συλλέγονται για καθορισμένους, ρητούς και νόμιμους σκοπούς και να μην υποβάλλονται σε περαιτέρω επεξεργασία κατά τρόπο ασύμβατο προς τους σκοπούς αυτούς, να είναι κατάλληλα, συναφή και περιορίζονται στο αναγκαίο για τους σκοπούς για τους οποίους υποβάλλονται σε επεξεργασία, να είναι ακριβή και να επικαιροποιούνται, να διατηρούνται μόνο για το χρονικό διάστημα που είναι απαραίτητο για την επεξεργασία, να υποβάλλονται σε επεξεργασία με τρόπο που εγγυάται την ασφάλειά τους».

Περαιτέρω, η επεξεργασία είναι σύννομη μόνο στις ακόλουθες περιπτώσεις, δηλαδή, όταν υπάρχει συγκατάθεση από το υποκείμενο των δεδομένων, όταν η επεξεργασία συντελείται απαραίτητα για την εκτέλεση σύμβασης, όταν είναι απαραίτητη για τη συμμόρφωση του υπεύθυνου

επεξεργασίας με υποχρέωση εκ του νόμου, σε περίπτωση που είναι απαραίτητη για τα διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου των δεδομένων ή άλλου φυσικού προσώπου, όταν είναι αναγκαία για την εκπλήρωση καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον ή κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας που έχει ανατεθεί στον υπεύθυνο επεξεργασίας και τέλος σε περίπτωση που υφίσταται έννομο συμφέρον το οποίο επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας.

Καίριες είναι και οι ρυθμίσεις του άρθρου 12 του Κανονισμού, με το οποίο προβλέπονται τα δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων. Μάλιστα, με τον Κανονισμό εισήχθησαν και νέα δικαιώματα του υποκειμένου, όπως για παράδειγμα το δικαίωμα στη φορητότητα, στη διαγραφή ή δικαίωμα στη λήθη, το οποίο, βέβαια, είχε νομολογηθεί με την απόφαση Google Spain και Google, C-131/12, EU:C:2014. Περαιτέρω, στα άρθρα 13 & 14 καθορίζονται αναλυτικά όσα στοιχεία είναι υποχρεωμένος ο υπεύθυνος επεξεργασίας να παρέχει ως ενημέρωση στο υποκείμενο των δεδομένων, στο άρθρο 15 αναφέρονται με λεπτομέρεια όσα έχουν να κάνουν με το δικαίωμα πρόσβασης του υποκειμένου των δεδομένων, το δικαίωμα δηλαδή να λαμβάνει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας επιβεβαίωση για το κατά πόσον ή όχι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν υφίστανται επεξεργασία, στο άρθρο 16 προβλέπεται το δικαίωμα διόρθωσης των ανακριβών προσωπικών δεδομένων, στο άρθρο 17 το δικαίωμα διαγραφής, όταν, βέβαια, υφίστανται ορισμένοι λόγοι που ο ίδιος ο Κανονισμός ορίζει, στο άρθρο 18 προβλέπεται το δικαίωμα περιορισμού της επεξεργασίας πάλι, όταν υφίσταται κάποια από τις νόμιμες προϋποθέσεις, ενώ στο άρθρο 20 περιλαμβάνονται ρυθμίσεις για το δικαίωμα στη φορητότητα και στο 21 για το δικαίωμα στην εναντίωση στην επεξεργασία προσωπικών δεδομένων.

Στα άρθρα 24 και επόμενα περιλαμβάνονται ρυθμίσεις για το ρόλο και τις υποχρεώσεις του υπεύθυνου επεξεργασίας και του εκτελούντα την επεξεργασία. Πρόκειται για έννοιες που περιλαμβάνονταν και στην Οδηγία 95/46/EK, ωστόσο οι υποχρεώσεις των παραπάνω έχουν αυξηθεί και έχουν καταστεί πολύ πιο συγκεκριμένες στα πλαίσια του Κανονισμού. Με το άρθρο 35

προβλέπεται η διαδικασία της διενέργειας της μελέτης εκτίμησης αντικτύπου ή όπως ονομάζεται στην αγγλική ορολογία *privacy impact assessment*. Η διενέργεια της συγκεκριμένης μελέτης επιβάλλεται, όταν η επεξεργασία των δεδομένων ενδέχεται να επιφέρει υψηλό κίνδυνο για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων των οποίων τα δεδομένα τυγχάνουν επεξεργασίας. Ο Δελλής (2017: 6) αναφέρεται στην συγκεκριμένη ρύθμιση του Κανονισμού για την υπό προϋποθέσεις διενέργεια εκτίμησης αντικτύπου ως μια τεχνοκρατική συνιστώσα στη διαχείριση των δεδομένων, περισσότερο από την αμιγώς νομική ή διοικητική, συνιστώσα που τονίζει, επίσης, πως διατρέχει το πνεύμα του ΓΚΠΔ στο σύνολό του και την οποία παρομοιάζει με την μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων στο περιβαλλοντικό δίκαιο. Η ΑΠΔΠΧ μάλιστα έχει εκδώσει τον από 16/10/2018 κατάλογο με τα είδη των πράξεων επεξεργασίας που υπόκεινται στην απαίτηση για διενέργεια εκτίμησης αντικτύπου.

Προχωρώντας, συναντούμε τα άρθρα 37 και επόμενα του Κανονισμού με τα οποία καθορίζονται σημαντικές ρυθμίσεις για τον Υπεύθυνο Προστασίας Δεδομένων, ο οποίος συνιστά έναν νέο ανεξάρτητο θεσμό και ο οποίος ως τώρα είχε προαιρετικό χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 39 και στις 5 υπό παραγράφους του περιλαμβάνονται τα καθήκοντα του Υπεύθυνου Προστασίας Δεδομένων. Ο βασικός ρόλος που κατέχει ο Υπεύθυνος Προστασίας Δεδομένων είναι ενημερωτικός και συμβουλευτικός ως προς τον υπεύθυνο επεξεργασίας αλλά και τον εκτελούντα την επεξεργασία των δεδομένων. Θεωρείται, ωστόσο, ότι ένας κανόνας που αφορά στην εκτέλεση των καθηκόντων του γενικά περιλαμβάνεται στην παρ. 2 του άρθρου 39 (Σωτηρόπουλος, 2017: 135). Εκεί ορίζονται τα ακόλουθα: «Κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του, ο υπεύθυνος προστασίας δεδομένων λαμβάνει δεόντως υπόψη τον κίνδυνο που συνδέεται με τις πράξεις επεξεργασίας, συνεκτιμώντας τη φύση, το πεδίο εφαρμογής, το πλαίσιο και τους σκοπούς της επεξεργασίας».

Επιπλέον, στον Κανονισμό περιλαμβάνονται ρυθμίσεις για τη δυνατότητα εκπόνησης κανόνων δεοντολογίας τους οποίους, όπως αναφέρεται στο άρθρο 40 § 1 του ΓΚΠΔ, θα πρέπει ενθαρρύνουν τα ίδια τα κράτη μέλη, οι

εποπτικές αρχές, το Συμβούλιο Προστασίας Δεδομένων και η Επιτροπή με στόχο την ορθή εφαρμογή του Κανονισμού.

Οι διαβιβάσεις προσωπικών δεδομένων προς τρίτη χώρα ή διεθνή οργανισμό ρυθμίζονται στα άρθρα 45 και επόμενα του Κανονισμού και επιτρέπονται μόνο στην περίπτωση που η Επιτροπή αποφασίσει ότι το επίπεδο προστασίας είναι επαρκές από την τρίτη χώρα ή τον οργανισμό, ενώ περαιτέρω ορίζονται και τα κριτήρια που η Επιτροπή θα λαμβάνει υπ' όψιν της, για να κρίνει το επίπεδο προστασίας.

Στο Κεφάλαιο 6 του Κανονισμού περιέχονται σημαντικές ρυθμίσεις για τις Εποπτικές Αρχές σε κάθε κράτος μέλος, το οποίο πρέπει να διασφαλίζει πως υπάρχει η Ανεξάρτητη Αρχή που θα παρακολουθεί την εφαρμογή του Κανονισμού. Η ανεξαρτησία, όπως τιτλοφορείται και το άρθρο 52 του Κανονισμού, αποτελεί θεμελιώδες χαρακτηριστικό της εποπτικής Αρχής, η οποία πρέπει να εκτελεί τα καθήκοντά της χωρίς άμεσες ή έμμεσες εξωτερικές επιρροές.

Περαιτέρω, θα αναφερθούμε στα όσα προβλέπονται στον Κανονισμό για τις προσφυγές, τα ζητήματα ευθύνης και τις κυρώσεις. Στο άρθρο 77 ορίζεται πως κάθε υποκείμενο έχει το δικαίωμα να υποβάλει καταγγελία στην Εποπτική Αρχή, «... ιδίως στο κράτος μέλος στο οποίο έχει τη συνήθη διαμονή του ή τον τόπο εργασίας του ή τον τόπο της εικαζόμενης παράβασης, εάν το υποκείμενο των δεδομένων θεωρεί ότι η επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορά παραβαίνει τον παρόντα κανονισμό». Αποζημίωση για το θιγόμενο πρόσωπο που υπέστη υλική ή μη ζημία ως αποτέλεσμα της παραβίασης του ΓΚΠΔ προβλέπεται πως μπορεί να ζητηθεί είτε από τον υπεύθυνο επεξεργασίας δεδομένων είτε από τον εκτελούντα την επεξεργασία. Η επιβολή διοικητικών προστίμων προβλέπεται στο άρθρο 83 του Κανονισμού και γι' αυτήν μεριμνά η εκάστοτε εποπτική αρχή του κράτους μέλους. Στην § 2 του ίδιου άρθρου αναφέρονται και τα ειδικότερα κριτήρια ή περιστάσεις που πρέπει να συνεκτιμά η εποπτική αρχή κατά τη διαδικασία επιβολής του προστίμου θέτοντας με αυτόν τρόπο τη διαδικασία σε όρια και όχι στις «ανεξέλεγκτες» κρίσεις των εποπτικών αρχών.

Τέλος, θα αναφερθούμε σε ένα από τα σημαντικότερα άρθρα που συνέχονται με το αντικείμενο της παρούσας εργασίας. Πρόκειται για το άρθρο 86 με το οποίο ρυθμίζεται η πρόσβαση του κοινού σε επίσημα έγγραφα. Αξίζει να δούμε αναλυτικά τι προβλέπεται στο εν λόγω άρθρο: Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα σε επίσημα έγγραφα που κατέχει δημόσια αρχή ή δημόσιος ή ιδιωτικός φορέας για την εκπλήρωση καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον μπορούν να κοινοποιούνται από την εν λόγω αρχή ή φορέα σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης ή του κράτους μέλους στο οποίο υπόκειται η δημόσια αρχή ή ο φορέας, προκειμένου να συμβιβάζεται η πρόσβαση του κοινού σε επίσημα έγγραφα με το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δυνάμει του παρόντος κανονισμού». Τα ρυθμιζόμενα με το άρθρο αυτό εισήχθησαν στο εθνικό δίκαιο με το άρθρο 42 του Ν. 4624/2019 για το οποίο έγινε λόγο στην Ενότητα 3.4.

Οι ρυθμίσεις του Κανονισμού στις οποίες έγινε αναφορά στην παρούσα ενότητα, αλλά και αυτές για τις οποίες δεν πραγματοποιήθηκε αναλυτική εξέταση, ίσχυαν, όπως αναφέρθηκε και στην αρχή της ενότητας άμεσα με την έναρξη ισχύος του Κανονισμού, όπως προβλέπεται στο άρθρο 288 της ΣΛΕΕ. Στην Ελλάδα για την εισαγωγή του Κανονισμού στο εθνικό δίκαιο πέρασε πάνω από ένας χρόνος μέχρι τελικά να ψηφιστεί ο Ν. 4624/2019. Ο νέος αυτός νόμος, βέβαια, σε μεγάλο βαθμό επαναλαμβάνει τις ρυθμίσεις του ΓΚΠΔ, γεγονός αναμενόμενο καθώς μόνο μέσω του Κανονισμού θα υπήρχε συνεκτικότητα στις ρυθμίσεις, ενώ η ΑΠΔΠΧ εξέδωσε την γνωμοδότησή της 1/2020, ακριβώς, για να επιλύσει τα ζητήματα που ανέκυψαν με την ψήφιση του νόμου αυτού και να γνωμοδοτήσει σχετικά με την ορθή ή μη μεταφορά του Κανονισμού στην ελληνική έννομη τάξη.

3.4 Εισαγωγή στο ζήτημα της σύγκρουσης του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα και του δικαιώματος στην προστασία των προσωπικών δεδομένων

Η άσκηση των δικαιωμάτων-γενικά-δεν μπορεί να είναι απόλυτη ούτε φυσικά απεριόριστη και αυτό είναι εμφανές και κατανοητό ήδη μέσα από την καθημερινότητά μας, δεδομένου ότι πολλές φορές η άσκηση και η απόλαυση ορισμένου δικαιώματος περιορίζεται από την άσκηση και απόλαυση έτερου δικαιώματος. Στη σχετική βιβλιογραφία των συνταγματικών ελευθεριών το ίδιο το ρυθμιστικό πεδίο του δικαιώματος, το «πεδίο αναφοράς», όπως και η έκταση προστασίας, το «πεδίο προστασίας» του δικαιώματος αντιμετωπίζονται ως εγγενείς περιορισμοί (Χρυσόγονος, 2006).

Ήδη στις ενότητες που προηγήθηκαν πραγματοποιήθηκαν ορισμένες θεμελιώδεις διαπιστώσεις αναφορικά με τα συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα της πρόσβασης στα δημόσια έγγραφα και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Περαιτέρω, η εννοιολογική ανάλυση των δύο αυτών δικαιωμάτων, όπως επίσης και η εξέταση των νομοθετημάτων που τα εξειδικεύουν κατέδειξε πως πολύ συχνά κατά την ενάσκηση των δικαιωμάτων μπορεί να υπάρξει σύγκρουση. Το ερώτημα που εύλογα δημιουργείται και με δυσκολία απαντάται πολλές φορές είναι αν το δικαίωμα πρόσβασης στα δημόσια έγγραφα μπορεί να ασκηθεί αν τα επίμαχα έγγραφα περιέχουν προσωπικά δεδομένα. Ακόμη, μπορούν να ικανοποιηθούν και τα δύο δικαιώματα; Μπορεί η επίκληση της προστασίας των προσωπικών δεδομένων που περιέχονται σε ένα έγγραφο να «ακυρώσει» πλήρως το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα;

Όλα αυτά, βέβαια, πρέπει να τα αναλογιστούμε έχοντας κατά νου πως στον ίδιο τον ΓΚΠΔ και συγκεκριμένα στην αιτιολογική σκέψη 4 εξάιρεται κάτι πολύ σημαντικό που συνέχεται άμεσα με την φύση και τον σκοπό του κι αυτό είναι πως το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν είναι απόλυτο. Υπάρχουν παράγοντες, που, όπως αναφέρεται, πρέπει να

συνεκτιμώνται και κυρίως η σχέση του με την κοινωνία και φυσικά η στάθμισή του με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα. Τονίζεται πως η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων πρέπει τελικά να εξυπηρετεί τον άνθρωπο.

Μια επιπρόσθετη παρατήρηση είναι πως κανόνες επίλυσης για την περίπτωση σύγκρουσης των δικαιωμάτων δεν περιέχονται ξεκάθαρα σε κανένα από τα οικεία νομοθετήματα, είτε στον Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, είτε στον ισχύοντα σήμερα Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων, ούτε φυσικά στον προϊσχύσαντα 2472/1997. Αναφορά γίνεται μόνο στο άρθρο 42 § 1 του Ν. 4624/2019, όπου ορίζονται τα εξής: «Η εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 5 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας που αφορούν στη χορήγηση εγγράφων από φορείς του δημόσιου τομέα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1 του ανωτέρω Κώδικα, καθώς και των λοιπών διατάξεων που αφορούν στη χορήγηση εγγράφων από τον εκάστοτε φορέα ή αρχή ή υπηρεσία παραμένει ανεπηρέαστη, όταν περιεχόμενο των εγγράφων αυτών αποτελούν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα». Μάλιστα, στην γνωμοδότηση 1/2020, για τον νόμο 4624/2019 στην οποία περιλαμβάνονται αναλυτικά σχόλια επί κάθε άρθρου του νόμου, σημειώνεται από την Αρχή πως στην § 1 του άρθρου 42, πέρα από τα ανωτέρω διαλαμβανόμενα, θα έπρεπε να προστεθεί ένα ακόμη εδάφιο στο οποίο θα οριζόταν: «Η χορήγηση εγγράφων που περιέχουν προσωπικά δεδομένα ειδικών κατηγοριών υπάγεται στις προϋποθέσεις που διέπουν την επεξεργασία των ειδικών αυτών κατηγοριών». Η Αρχή μ' αυτή της την παρατήρηση παραπέμπει στην γνωμοδότηση 6/2013, μία γνωμοδότηση καίρια για την επίλυση της σύγκρουσης των δικαιωμάτων πρόσβασης στα έγγραφα και προστασίας των προσωπικών δεδομένων, την οποία θα αναλύσουμε με λεπτομέρεια σε επόμενη ενότητα.

Επίσης, στη θεωρία σχετικά με το ανωτέρω άρθρο 42 § 1 του Ν. 4624/2019 έχουν τεθεί και ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία που προκύπτει με την αναφορά στο άρθρο 5 του ΚΔΔσίας. Συγκεκριμένα, όπως τονίζει ο Βλαχόπουλος (2019:4) αναδύεται ερμηνευτικό ζήτημα κατά πόσο θα εφαρμόζεται αποκλειστικά το άρθρο 5 του ΚΔΔ για την πρόσβαση σε όλα τα δημόσια έγγραφα που περιέχουν προσωπικά δεδομένα, ήτοι ακόμα και ευαίσθητα δεδομένα. Ο ίδιος αναφέρει πως θα ήταν ορθότερο να θεωρηθεί ότι με το άρθρο 42 του ν.

4624/2019 ο νομοθέτης ήθελε απλώς να διευκρινίσει ότι εξακολουθεί να ισχύει το άρθρο 5 ΚΔΔ και πως όσα κρίθηκαν με την 6/2013 γνωμοδότηση της Αρχής θα συνεχίζουν να εφαρμόζονται ειδικά σε ό,τι έχει να κάνει με την πρόσβαση σε έγγραφα που περιέχουν ευαίσθητα (ή ειδικών κατηγοριών) δεδομένα.

Επιπλέον, είναι σημαντικό να μην αγνοήσουμε την γενική παραδοχή, πως ανάμεσα στα δύο δικαιώματα, ως δικαιώματα συνταγματικά κατοχυρωμένα δεν υφίσταται ιεραρχική σχέση, όπως επίσης και κανόνες στάθμισης. Στο άρθρο 5 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας περιέχονται και ορισμένοι περιορισμοί στην άσκηση του δικαιώματος, όπως αναφέρθηκαν και στην ενότητα 2.2.2, όπως και στα νομοθετήματα για την προστασία των προσωπικών δεδομένων προβλέπονται συγκεκριμένες βάσεις νόμιμης επεξεργασίας. Τέλος, δεν πρέπει να παραβλέπουμε την μέθοδο της πρακτικής εναρμόνισης των διατάξεων του Συντάγματος, η οποία γίνεται δεκτή και από το ΣτΕ. Στα δεδομένα αυτά και στις ειδικότερες ρυθμίσεις των εκάστοτε νομοθετημάτων βασίστηκε η ΑΠΔΠΧ από την έναρξη της λειτουργίας της, το 1997, έως και σήμερα διαπλάθοντας μια πάγια πια θέση σε ό,τι αφορά την ενάσκηση των δύο αυτών δικαιωμάτων και τις μεθόδους επίλυσης της σύγκρουσής τους.

3.4.1 Η οριοθέτηση στην άσκηση των δύο δικαιωμάτων μέσα από τις γνωμοδοτήσεις και αποφάσεις της ΑΠΔΠΧ και του ΝΣΚ

3.4.1.1 Εισαγωγικά

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση επιμέρους αποφάσεων και γνωμοδοτήσεων τόσο της ΑΠΔΠΧ όσο και του ΝΣΚ είναι σημαντικό να σημειωθεί εκ νέου πως όταν ίσχυε ο Ν. 2472/1997 για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, δεν είχε ψηφιστεί ακόμα ο σημερινός Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας, το οποίο σημαίνει πως το άρθρο 5 ΚΔΔσίας με τη σημερινή του μορφή δε υπήρχε. Έτσι, στις πρώτες αποφάσεις σχετικά με την πρόσβαση στα διοικητικά έγγραφα το τότε ισχύον νομοθέτημα ήταν προκάτοχος του ΚΔΔσίας,

ο Νόμος 1599/1986, οι ρυθμίσεις του οποίου ήταν αυτές που λαμβάνονταν υπόψιν. Επιπρόσθετα, από το 2018, έχουμε πλέον διαφορετικό νομοθετικό πλαίσιο αυτή τη φορά με τον ΓΚΠΔ, ενώ το 2019 ψηφίστηκε και ο 4624/2019 που ενσωμάτωσε τον Κανονισμό στην ελληνική έννομη τάξη. Συνεπώς, παρατηρούμε, αρχικά, ότι το ζήτημα της σύγκρουσης δικαιώματος στα έγγραφα και δικαιώματος στην προστασία προσωπικών δεδομένων πέρασε από διάφορες νομοθετικές περιόδους και διάφορους συνδυασμούς νομοθετημάτων. Βέβαια, το σκεπτικό των σχετικών γνωμοδοτήσεων και αποφάσεων σε γενικές γραμμές κινείται εδώ και χρόνια στα ίδια πλαίσια. Παρακάτω, θα προχωρήσουμε σε εξέταση των επιχειρημάτων και συλλογισμών που αναπτύχθηκαν και αναπτύσσονται.

3.4.1.2 Τα επιχειρήματα και η ερμηνεία της «σύγκρουσης» ειδικότερα

1. Οι ερμηνευτικές διευκρινίσεις της γνωμοδότησης 6/2013 της ΑΠΔΠΧ

Η ΑΠΔΠΧ εξέδωσε το 2013 την Γνωμοδότησή της με αριθμό 6/2013 η οποία πραγματεύεται αποκλειστικά το ζήτημα της πρόσβασης στα έγγραφα σε συνδυασμό με την προστασία προσωπικών δεδομένων. Η αναφορά σε μια ολόκληρη ενότητα αναφορικά με τη γνωμοδότηση αυτή γίνεται ακριβώς για το λόγο ότι η Αρχή επιχείρησε να απαντήσει επί ενός θέματος γενικότερου ενδιαφέροντος που απασχόλησε και απασχολεί ακόμη τόσο τα υποκείμενα των δεδομένων όσο φυσικά και τις δημόσιες αρχές που καλούνται να απαντήσουν στα πλαίσια της διοικητικής δράσης σε αιτήματα για την πρόσβαση σε έγγραφα που περιέχουν προσωπικά δεδομένα, γεγονός το οποίο είναι εμφανές και από το προοίμιο της γνωμοδότησης, όπου τονίζεται πως: «Η σχέση μεταξύ του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης του ατόμου (άρθρο 9Α Σ) και της επίσης συνταγματικά κατοχυρωμένης αρχής της διαφάνειας (με τις ειδικότερες εκφάνσεις του δικαιώματος στην πληροφόρηση, άρθρο 5Α Σ, και του δικαιώματος πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα, άρθρο 10 παρ. 3 Σ) απασχολεί ιδιαίτερα την Αρχή».

Στην ανωτέρω γνωμοδότηση η Αρχή προβαίνει, θα μπορούσε κανείς να πει, σε έναν διαχωρισμό, ανάμεσα στην πρόσβαση σε έγγραφα που περιέχουν απλά προσωπικά δεδομένα και σ' αυτά που περιέχουν ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα ή ειδικών κατηγοριών, όπως καλούνται στο ισχύον νομοθετικό πλαίσιο και τελικά και σε έναν επιπλέον διαχωρισμό, ο οποίος άπτεται του ζητήματος της αρμοδιότητας της Αρχής ως προς την χορήγηση άδειας από αυτήν για την πρόσβαση σε διοικητικά έγγραφα, η οποία εκείνη την περίοδο ίσχυε, ενώ σήμερα, όπως έχει ήδη τονιστεί, δεδομένου του νέου νομοθετικού πλαισίου και της απόφασης 46/2018 της Αρχής η άδεια που χορηγείται από την τελευταία έχει καταργηθεί. Είναι χαρακτηριστικό πως στην εν λόγω γνωμοδότηση εξαιρείται το γεγονός πως η Αρχή δέχεται πληθώρα ερωτημάτων από δημόσιες αρχές για το αν επιτρέπεται η πρόσβαση στα έγγραφα και υπό ποιες προϋποθέσεις και τελικά αν απαιτείται προηγούμενη άδεια από αυτήν για την χορήγηση του εγγράφου ή όχι.

Μάλιστα, η Αρχή παραπέμπει και στο άρθρο 5 του Ν. 2472/1997, όπου ορίζεται ότι κατ' αρχήν η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα επιτρέπεται μόνο, εάν το υποκείμενο των δεδομένων έχει δώσει τη συγκατάθεσή του. Εξαιρέση στον κανόνα αυτό, επεξεργασία δηλαδή άνευ της συγκατάθεσης του υποκειμένου των δεδομένων, υφίσταται, όταν η επεξεργασία είναι απαραίτητη, για εκπλήρωση υποχρέωσης του υπεύθυνου επεξεργασίας, όταν αυτή επιβάλλεται από τον νόμο, όπως προβλέπει το άρθρο 5 § 2 του Ν. 2472/1997. Η Αρχή, λοιπόν, καταφεύγει, κατ' αρχάς στις προϋποθέσεις και τις νόμιμες βάσεις επεξεργασίας, όπως προβλέπονταν από τον προϊσχύσαντα νόμο για την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Αναγνωρίζοντας στην συνέχεια πως τέτοια υποχρέωση στοιχειοθετείται και στο άρθρο 5 του ΚΔΔσίας, υποχρέωση δηλαδή η οποία αντιστοιχεί στο δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά έγγραφα, πάντοτε, βέβαια, και βάσει των προϋποθέσεων που έχουν τεθεί νομοθετικά ή νομολογιακά.

Έτσι, σε περίπτωση όπου η Αρχή ερωτήθηκε από τον Ιατρικό Σύλλογο Αθηνών για την επεξεργασία απλών δεδομένων, συγκεκριμένα τη χορήγηση φακέλων ιατρών-μελών του σε αιτούντα ο οποίος ζητούσε πρόσβαση σε αυτούς,

αναφέροντας, μάλιστα, το γεγονός πως τα μέλη, αφού ενημερώθηκαν κατά τα οριζόμενα από τον Νόμο, συγκεκριμένα το άρθρο 11 § 3 του Ν. 2472/1997, αρνήθηκαν να χορηγηθούν τα προσωπικά τους δεδομένα, έκρινε πως στην περίπτωση αυτή η νόμιμη βάση για την επεξεργασία των δεδομένων είναι η εκ του νόμου υποχρέωση για τη χορήγηση των εγγράφων, η οποία βαραίνει τον υπεύθυνο επεξεργασίας, ήτοι, εν προκειμένω τον Ιατρικό Σύλλογο Αθηνών (Απόφαση 32/2005). Μάλιστα, η ΑΠΔΠΧ με τη συγκεκριμένη απόφαση προέβη και σε άλλες ερμηνευτικές τοποθετήσεις αναφορικά με το τι θεωρείται διοικητικό και ιδιωτικό έγγραφο, όπως και για το ζήτημα της υποχρέωσης ενημέρωσης του υπεύθυνου επεξεργασίας πριν την ανακοίνωση των δεδομένων σε τρίτο, την οποία είχε ορθά εκπληρώσει εν προκειμένω ο Ιατρικός Σύλλογος. Πέρα, πάντως, από την κρίση επί των ανωτέρω ζητημάτων η συγκεκριμένη απόφαση συνιστά μια εναργέστατη περίπτωση εξέτασης των προϋποθέσεων για τη χορήγηση απλών δεδομένων και την επιλογή της κατάλληλης νομικής βάσης για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων.

Η κατηγορία των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων, που περιέχονται σε διοικητικά ή ιδιωτικά έγγραφα στα οποία ζητείται πρόσβαση από τρίτο απασχολεί επίσης την ανωτέρω γνωμοδότηση 6/2013 η οποία τονίζει πως η λύση που δίδεται είναι διαφορετική απ' αυτή των απλών δεδομένων. Είναι χαρακτηριστικό πως η Αρχή αποτυπώνει τη διαφορετική αυτή λύση προτάσσοντας μεν αυτή τη φορά τη ρύθμιση της § 3 του άρθρου 5 του ΚΔΔσίας που ορίζει ότι: «Το κατά τις προηγούμενες παραγράφους δικαίωμα δεν υφίσταται στις περιπτώσεις που το έγγραφο αφορά την ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή τρίτου», ερμηνεύοντας δε από κοινού με το άρθρο 7 § 3 του Νόμου 2472/1997 στο οποίο προβλέπεται η προϋπόθεση λήψης άδειας από την Αρχή, έπειτα από αίτηση του υπεύθυνου επεξεργασίας, όταν πρόκειται για συλλογή και επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων, όπως και για την ίδρυση και λειτουργία σχετικού αρχείου. Η Αρχή στη εν λόγω γνωμοδότηση, μάλιστα, αναφέρεται και στις προϋποθέσεις σύμφωνα με τις οποίες δίδεται η άδεια για την επεξεργασία των δεδομένων. Υπογραμμίζεται, επιπλέον, πως κατά η κρατούσα πρακτική που ακολουθεί η Αρχή είναι κατά την έκδοση της σχετικής άδειας να λαμβάνει υπ'

όψιν της την ανάγκη αναγνώρισης, άσκησης ή υπεράσπισης δικαιώματος ενώπιον είτε δικαστηρίου είτε πειθαρχικού οργάνου, έπειτα από αίτημα του υπεύθυνου επεξεργασίας που αφορά και σε «ενδιαφερόμενο τρίτο». Ενώ παρακάτω, τονίζεται το συμφέρον του τρίτου που διακυβεύεται πρέπει να υπερέχει ή τουλάχιστον να προστατεύεται κατά τρόπο ειδικό από το δίκαιο παράλληλα με το συμφέρον του υποκειμένου των δεδομένων.

Στο σημείο αυτό αξίζει να τονιστεί πως από τα διαλαμβανόμενα στην υπό εξέταση γνωμοδότηση η Αρχή φαίνεται να μην ερμηνεύει τον περιορισμό της διάταξης του άρθρου 5 § 3 ως απόλυτο, όπως προβλέπεται δηλαδή από τον νόμο. Αντίθετα, ερμηνεύει συστηματικά με το άρθρο 7 του Ν. 2472/1997. Από την πλευρά της θεωρίας, ο απόλυτος περιορισμός για την πρόσβαση σε έγγραφα, διοικητικά ή ιδιωτικά, τα οποία αφορούν στην ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερη επιφύλαξη (Πρεβεδούρου: 2015), δεδομένου πως δημιουργεί απόλυτο προβάδισμα στο δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων ή, όπως αλλιώς καλείται στο δικαίωμα του πληροφοριακού αυτό καθορισμού, ενώ στην πραγματικότητα τα δύο συγκρουόμενα δικαιώματα έχουν συνταγματικό έρεισμα, το οποίο σημαίνει πως κανένα από τα δύο δεν υπερέχει και πως η άσκηση του ενός δεν δύναται να αφανίσει το άλλο (Γκέρτσος & Πυργάκης, 2015: 68).

Επανερχόμενοι στα κριθέντα με την γνωμοδότηση 6/2013 μπορούμε να πούμε πως η Αρχή τελικά, αποσαφήνισε κατά κύριο λόγο ζητήματα που άπτονταν της αρμοδιότητάς της και κυρίως αυτό της χορήγησης άδειας στον υπεύθυνο επεξεργασίας για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, προβαίνοντας ταυτοχρόνως και σε ορισμένες ερμηνευτικές διευκρινίσεις, με βασική, βέβαια, παραδοχή ότι δεν υφίσταται ιεραρχική σχέση μεταξύ των δύο δικαιωμάτων, δηλαδή του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα και του δικαιώματος στην προστασία των προσωπικών δεδομένων.

Ο διαχωρισμός σε απλά και σε ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, τον οποίο η ΑΠΔΠΧ στην γνωμοδότηση 6/2013 συνέδεσε κατ' αρχάς με την προϋπόθεση άδειας για περαιτέρω επεξεργασία, συνδέεται επίσης κατά ένα μέρος και με την έννοια της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, όπως αναφέρεται

στο άρθρο 5 § 3 του ΚΔΔσίας. Η έννοια της «ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής» σύμφωνα με την Αρχή, όπως διαλαμβάνεται και στην έκθεση πεπραγμένων της του έτους 2011 είναι στενότερη από την έννοια των προσωπικών δεδομένων και μάλιστα αντιπαρατάσσεται στην έννοια της «δημόσιας ζωής». Περαιτέρω, αναφέρεται στην έκθεση, η ιδιωτική ζωή ενσωματώνει μια «σφαίρα απορρήτου» του κάθε προσώπου. Έτσι, επιβεβαιώνεται και η αντίληψη σχετικά με τις έννοιες τις ιδιωτικότητας και της ιδιωτικής ζωής, για τις οποίες έγινε αναλυτικά λόγος στην Ενότητα 3.2 της παρούσας εργασίας.

2. Υφίσταται τελικά απόλυτο προβάδισμα για ένα από τα δύο δικαιώματα;

Από τα παραπάνω διαπιστώνουμε πως για την Αρχή η βασική κρίση, για να προχωρήσει στην εξέταση και άλλων ζητημάτων είναι η ύπαρξη απλών ή ευαίσθητων-ειδικών κατηγοριών δεδομένων στο έγγραφο στο οποίο ζητείται πρόσβαση από τον τρίτο. Φυσικά, μεθοδολογικά πρέπει να έχει προηγηθεί η παραδοχή πως το αίτημα πρόσβασης αφορά όντως έγγραφο ή, όπως αναφέρθηκε ήδη στην Εισαγωγή για διοικητικό στοιχείο, ζήτημα που έχει απασχολήσει και το ΝΣΚ και τα διοικητικά δικαστήρια και το οποίο αναλύθηκε στην ενότητα 2.2.2 και περαιτέρω, εάν πρόκειται για έγγραφο διοικητικό ή ιδιωτικό, κατά τα οριζόμενα στον Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας. Η διάκριση αυτή των εγγράφων, παρά ταύτα, φαίνεται να μην απασχολεί ιδιαίτερα την Αρχή.

Ακόμη, η ύπαρξη του απόλυτου περιορισμού του άρθρου 5 § 3 αποτελεί ένα ζήτημα που απασχόλησε ήδη από τα πρώτα χρόνια της εφαρμογής του Ν. 2472/1997, όπως ήταν λογικό, σε μεγάλο βαθμό τόσο την ΑΠΔΠΧ όσο και το ΝΣΚ. Είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστική η γνωμοδότηση 693/2001 του ΝΣΚ η οποία έκρινε επί ερωτήματος για το αν είναι επιτρεπτή η πρόσβαση σε στοιχεία μητρώου αρρένων από μέλος ΔΕΠ του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου με σκοπό να εκπονήσει μελέτη επιστημονικού χαρακτήρα με αντικείμενο τους Εβραίους και Αρμένιους που ζούσαν στη Θράκη μέχρι το έτος 1950. Η κρίση του ΝΣΚ έλαβε υπ' όψιν της τόσο τα ρυθμιζόμενα στο άρθρο 5 του ΚΔΔσίας όσο και τις προβλέψεις του άρθρου 7 Ν. 2472/1997 για τις προϋποθέσεις επεξεργασίας των προσωπικών

δεδομένων, τις οποίες πάντως δεν απαιτήθηκε τελικά να ερμηνεύσει ή να εφαρμόσει, καθώς έκρινε πως εφαρμογή στην υπό εξέταση περίπτωση είχε το άρθρο 5 § 3 ΚΔΔσίας αποκλειστικά κι έτσι αρνήθηκε την πρόσβαση στα αρχεία του μητρώου αρρένων.

Σε άλλη γνωμοδότησή του, συγκεκριμένα την 354/2014, το ΝΣΚ έκρινε παρομοίως δίνοντας προβάδισμα στην εφαρμογή του άρθρου 5 § 3 ΚΔΔσίας. Το ερώτημα συνίστατο στο αν στοιχειοθετείται ειδικό έννομο συμφέρον ή εύλογο ενδιαφέρον του προϊσταμένου Γραφείου τέως Προέδρου της Βουλής, για την έγγραφη ενημέρωσή του σε σχέση με αποσπασμένη υπάλληλο στη Βουλή και συγκεκριμένα για στοιχεία που αφορούσαν σε αναρρωτική άδεια της υπαλλήλου, καθώς κατά τους ισχυρισμούς του αιτούντος την πρόσβαση στα έγγραφα η τελευταία απουσίαζε αδικαιολόγητα. Το ΝΣΚ, αφού έκρινε πως δεν υφίσταται ούτε καν εύλογο ενδιαφέρον, καθώς ο αιτών δεν ήταν πια προϊστάμενος της υπαλλήλου στην οποία τα στοιχεία είχε ζητηθεί η πρόσβαση, συνέχισε το συλλογισμό του διαλαμβάνοντας ότι: «... υπό την προϋπόθεση ότι τα απαιτούμενα έγγραφα αλλά και πληροφορίες περιέχουν στοιχεία της ιδιωτικής ζωής της προαναφερόμενης υπαλλήλου, η χορήγηση αντιγράφων αυτών και η παροχή πληροφοριών αναφορικά με αυτά απαγορεύεται σύμφωνα με τις διατάξεις της παρ. 3 του άρθρου 5 του Ν. 2690/1999».

Ο συλλογισμός που ανέπτυξε το ΝΣΚ στις γνωμοδοτήσεις εκείνες, που σίγουρα μπορούν να χαρακτηριστούν πρώιμες, καθώς πρόκειται για τα πρώτα χρόνια «συνύπαρξης» του ΚΔΔσίας και του Ν. 2472/1997 στην βάση του είχε την εφαρμογή, κατ' αρχήν των διατάξεων του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας. Αυτό σημαίνει, πως, εάν υφίσταντο οι περιορισμοί της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, τότε το επόμενο βήμα ήταν εξέταση των λοιπών προϋποθέσεων υπό το πρίσμα της προστασίας προσωπικών δεδομένων. Φυσικά, επόμενο είναι πως με την συλλογιστική αυτή αποκλείονταν κατ' ουσίαν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 7 του Ν. 2472/1997 και οι εξαιρέσεις που το ίδιο το άρθρο έθετε έπαυαν να επιτελούν το ρόλο τους. Το αποκλειστικό αυτό προβάδισμα στο ένα ή στο άλλο δικαίωμα, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, διαμορφώνει μια οξεία

προβληματική που εδράζεται στις ίδιες τις συνταγματικές διατάξεις των άρθρων 5^Α, 10 § 3 και 9^Α.

Πράγματι, λοιπόν, στις γνωμοδοτήσεις του ΝΣΚ παρατηρούμε πως στην πραγματικότητα δίδεται προβάδισμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων. Βέβαια, όπως έχει ειπωθεί ήδη, ο ΚΔΔσας δεν κάνει ακριβώς λόγο για προσωπικά δεδομένα, αλλά για «προσωπική και ιδιωτική ζωή», δύο έννοιες που δεν ταυτίζονται μεν πλήρως, συναντιούνται ωστόσο σε κάποια σημεία. Πρέπει, συνεπώς, να αναλογιστούμε και τον πιθανόν αντισυνταγματικό χαρακτήρα της απαγόρευσης που θέτει ο ΚΔΔσας. Μήπως με το κώλυμα αυτό θίγεται στον πυρήνα του το δικαίωμα στην πληροφόρηση; Στη σχετική βιβλιογραφία υποστηρίζεται πως η απαγόρευση πρόσβασης σε έγγραφα που αφορούν την ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή τρίτου δεν πρέπει τελικά να ερμηνεύεται ως απόλυτη, καθώς μια τέτοια όντως απόλυτη απαγόρευση θα κατέληγε αντισυνταγματική (Βλαχόπουλος, 2007: 119). Εύλογα μπορεί κάποιος να αναρωτηθεί πώς μπορεί ο αιτών την πρόσβαση σε διοικητικό ή ιδιωτικό έγγραφο στο οποίο περιέχονται στοιχεία που αφορούν την ιδιωτική ή προσωπική ζωή τρίτου να υποστηρίξει την άσκηση δικαιωμάτων του ενώπιον για παράδειγμα των δικαστηρίων, όταν τα στοιχεία-δεδομένα του τρίτου καθίστανται απαραίτητα προς τούτο. Τελικά, μήπως θίγεται με την απαρέγκλιτη εφαρμογή του κωλύματος του άρθρου 5 § 3 και το συνταγματικό δικαίωμα της δικαστικής προστασίας του άρθρου 20 (Βλαχόπουλος, 2018: 51);

Τα παραπάνω ερωτήματα και παρατηρήσεις φέρνουν στο προσκήνιο τον πυρήνα της «σύγκρουσης» των δύο δικαιωμάτων. Με την απόλυτη απαγόρευση της πρόσβασης σε έγγραφα που περιέχουν στοιχεία για την προσωπική και ιδιωτική ζωή τρίτου αναμφισβήτητα προστατεύεται το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων. Ταυτοχρόνως, ωστόσο, καταργείται πλήρως το δικαίωμα στην πληροφόρηση αλλά και το δικαίωμα στη δικαστική προστασία. Από τις γνωμοδοτήσεις του ΝΣΚ που παρατέθηκαν ανωτέρω είδαμε αυτό το απόλυτο προβάδισμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων, το οποίο δεν φαίνεται να ενστερνίζεται πλήρως η ΑΠΔΠΧ, που φαίνεται να

ακολουθεί κατά κύριο λόγο μια τακτική συγκερασμού των συγκρουόμενων δικαιωμάτων, συνυπολογίζοντας, βέβαια και τις προϋποθέσεις του Νόμου.

3.4.1.3 Η αρχή της αναλογικότητας και ο ρόλος της στην επίλυση της σύγκρουσης των δύο δικαιωμάτων

1. Εννοιολογική ανάλυση της αρχής της αναλογικότητας και η εμφάνισή της στη νομοθεσία των προσωπικών δεδομένων

Κατά την ανωτέρω ανάλυση της καίριας γνωμοδότησης 6/2013 της ΑΠΔΠΧ επισημάνθηκε πως μεταξύ άλλων γίνεται αναφορά και στην αρχή της αναλογικότητας. Συγκεκριμένα, διαλαμβάνονται τα εξής: «...υπό την προϋπόθεση ότι το διακυβευόμενο συμφέρον του τρίτου υπερέρχει ή τουλάχιστον προστατεύεται ειδικώς από το δίκαιο παράλληλα με το συμφέρον του υποκειμένου των δεδομένων, τηρουμένων των αρχών της προσφορότητας, αναγκαιότητας και αναλογικότητας και λαμβανομένου υπόψη ότι η τελική κρίση για την αποδεικτική αξία του αιτούμενου εγγράφου ανήκει στα δικαστήρια ή σε πρώτη φάση στο αρμόδιο πειθαρχικό όργανο»

Από τα παραπάνω διαπιστώνουμε πως η Αρχή εισάγει τρεις βασικές συνθήκες υπό τις οποίες πρέπει να τελείται η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων που συνάμα αποτελούν και κριτήρια για την εξισορρόπηση, θα λέγαμε, των δικαιωμάτων του αιτούντος την πρόσβαση στα έγγραφα και του τρίτου του οποίων τα στοιχεία θα τύχουν επεξεργασίας: την προσφορότητα, την αναγκαιότητα και την αναλογικότητα. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό, βέβαια, να προβούμε σε πρώτο επίπεδο στην ανάλυση των παραπάνω εννοιών, ώστε να γίνει αντιληπτό το τι ακριβώς επιδιώκει η ΑΠΔΠΧ με την επίκλησή τους.

Η αρχή της αναλογικότητας στο συνταγματικό δίκαιο εκλαμβάνεται ως περιορισμός των περιορισμών των δικαιωμάτων και μάλιστα κατοχυρώνεται και συνταγματικά στο άρθρο 25 § 1 εδ. δ' Σ, ωστόσο ως γενική επιταγή του «προσήκοντος μέτρου» δεν εντοπίζεται αποκλειστικά στο δημόσιο δίκαιο αλλά και στο ιδιωτικό (Χρυσόγονος, 2006: 90). Η αναγνώριση από την νομολογία στην

ελληνική έννομη τάξη ήρθε το 1984, όταν το ΣτΕ σε απόφαση του, συγκεκριμένα στην 2112/1984 διέλαβε τα εξής: «οι εκ μέρους του νομοθέτου και της διοικήσεως επιβαλλόμενοι περιορισμοί πρέπει μόνον να είναι μόνον οι αναγκαίοι και συνάπτονται προς τον υπό του νόμου επιδιωκόμενον σκοπόν». Όπως αναφέρεται και στη σχετική βιβλιογραφία η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας μεθοδολογικά απαιτεί σε πρώτο στάδιο τον έλεγχο της συνάφειας σκοπού και μέσων, το οποίο σημαίνει πως τα μέσα που επιλέγονται για τον οιοδήποτε σκοπό πρέπει να είναι κατάλληλα (ή πρόσφορα) για την επίτευξή του. Σε επόμενο επίπεδο διενεργείται ο έλεγχος της αναγκαιότητας των μέσων ή των περιορισμών, αν έχουμε να κάνουμε με περιορισμούς των δικαιωμάτων. Η αναγκαιότητα ενός μέσου ή περιορισμού σημαίνει ότι δεν υφίσταται κάποιο άλλο μέσο ή περιορισμός με την ίδια αποτελεσματικότητα, που ταυτόχρονα δε θα περιόριζε καθόλου το συνταγματικό δικαίωμα που θίγεται ή σε κάθε περίπτωση θα το περιόριζε σε μικρότερο βαθμό. Τέλος, διενεργείται έλεγχος και σε ένα τρίτο επίπεδο, τη λεγόμενη αναλογικότητα *stricto sensu*, που στην πραγματικότητα συνεπάγεται μια στάθμιση κόστους οφέλους μεταξύ της βαρύτητας της προσβολής των δικαιωμάτων και του βάρους της πειστικότητας των δικαιολογητικών βάσεων της προσβολής. Η μορφή αυτή της αναλογικότητας εμφανίστηκε αρχικά στην γερμανική νομολογία με την απόφαση BVerfGE 30, 292, 316-7 του γερμανικού Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου.

Εξάλλου, η αναγκαιότητα ως έκφανση της αρχής της αναλογικότητας αναφέρεται και στον προϊσχύσαντα Ν. 2472/1997, όπως αναφέρθηκε και στην Ενότητα 3.3.1 . Στο άρθρο 7 § 2 εδ. β όπου αναφέρεται πως κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων όταν: «η επεξεργασία είναι αναγκαία για τη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου ή προβλεπόμενου από το νόμο συμφέροντος τρίτου, εάν το υποκείμενο τελεί σε φυσική ή νομική αδυναμία να δώσει τη συγκατάθεσή του» αλλά και όταν, όπως ορίζει το εδ γ,': «η επεξεργασία αφορά δεδομένα που δημοσιοποιεί το ίδιο το υποκείμενο ή είναι αναγκαία για την αναγνώριση, άσκηση ή υπεράσπιση δικαιώματος ενώπιον δικαστηρίου ή πειθαρχικού οργάνου». Ο ίδιος ο νόμος,

λοιπόν, έδινε μια πρώτη κατεύθυνση για τις προϋποθέσεις επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων και πόσο μάλλον στις ανωτέρω περιπτώσεις οι οποίες αποτελούσαν εξαίρεση στην γενική απαγόρευση της επεξεργασίας ευαίσθητων δεδομένων.

Επιπλέον, η αρχή της αναλογικότητας δεν μένει εκτός και του ΓΚΠΔ. Θυμίζουμε, κατ' αρχάς το περιεχόμενο της αιτιολογικής σκέψης 4 του Κανονισμού και της παραδοχής πως το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων δεν είναι απόλυτο. Αναφορές πραγματοποιούνται και σε άλλα σημεία της αιτιολογικής έκθεσης του κανονισμού, όπως για παράδειγμα στην σκέψη 19, η οποία πραγματεύεται τη δυνατότητα των κρατών μελών να περιορίζουν μεν διά νόμου ορισμένες υποχρεώσεις και δικαιώματα που αφορούν στα προσωπικά δεδομένα, υπό την προϋπόθεση ότι οι περιορισμοί θα συνιστούν αναγκαία και αναλογικά μέτρα σε μια «δημοκρατική κοινωνία, για να διασφαλιστούν ειδικά σημαντικά συμφέροντα, μεταξύ άλλων η δημόσια ασφάλεια και η πρόληψη, διερεύνηση, ανίχνευση και δίωξη ποινικών αδικημάτων ή η εκτέλεση ποινικών κυρώσεων, συμπεριλαμβανομένης της διασφάλισης έναντι των απειλών κατά της δημόσιας ασφάλειας και της πρόληψής τους».

Η πιο καίρια αναφορά, ωστόσο, πραγματοποιείται στην σκέψη 39, σε μια πρόταση, η οποία συμπυκνώνει το ίδιο το πνεύμα της αρχής της αναλογικότητας: «Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα θα πρέπει να είναι επαρκή και συναφή και να περιορίζονται στα αναγκαία για τους σκοπούς της επεξεργασίας τους». Περαιτέρω και στην σκέψη 46 αναφέρεται ότι: «Η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα θα πρέπει επίσης να θεωρείται σύνομη όταν είναι αναγκαία για την προστασία συμφέροντος που είναι ουσιώδες για τη ζωή του υποκειμένου των δεδομένων ή άλλου φυσικού προσώπου». Επίσης, και στο άρθρο 35 που ορίζει τα σχετικά με τη διενέργεια εκτίμησης αντικτύπου της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων προβλέπεται και η συνεκτίμηση της αναγκαιότητας και αναλογικότητας των πράξεων επεξεργασίας σε συνάρτηση με τους σκοπούς της. Προεκτάσεις των παραπάνω εντοπίζονται και σε άλλα σημεία του Κανονισμού.

2. Η αρχή της αναλογικότητας, όπως αποτυπώνεται σε γνωμοδοτήσεις και αποφάσεις της ΑΠΔΠΧ και του ΝΣΚ

Η Αρχή έχει αποτυπώσει την αναλογικότητα σε αποφάσεις της, όπως για παράδειγμα στην 53/2013, της οποίας τα πραγματικά περιστατικά θα εκτεθούν αμέσως παρακάτω.

Στη εν λόγω περίπτωση ο αιτών ζητούσε την πρόσβαση σε έγγραφα και δικαιολογητικά παιδιών που φιλοξενούνταν στους παιδικούς σταθμούς των Άνω Λιοσίων του Δήμου Φυλής, καθώς η κόρη του είχε καταταγεί ως ένατη επιλαχούσα στη λίστα των παιδιών που θα γίνονταν δεκτά στους παιδικούς σταθμούς. Μεταξύ των δικαιολογητικών στα οποία ζητούσε πρόσβαση περιλαμβάνονταν βεβαιώσεις γιατρών για την καλή σωματική υγεία των παιδιών, πιστοποιητικά οικογενειακής κατάστασης, βεβαιώσεις εργοδοτών των γονέων με προσδιορισμό του ύψους των αποδοχών τους, βεβαιώσεις εισφορών ΙΚΑ, αντίγραφα εκκαθαριστικών σημειωμάτων ατομικής δήλωσης Ε1, λογαριασμοί ΔΕΗ/ΟΤΕ, για τις διαζευγμένες/εν διαστάσει οικογένειες αποδεικτικά έγγραφα επιμέλειας του τέκνου, βεβαιώσεις για τις οικογένειες στις οποίες κάποιο μέλος έχει τουλάχιστον 67% αναπηρία. Ο αιτών επιθυμούσε να προσβάλει τη σχετική απόφαση περί απόρριψης του της αίτησης εγγραφής του τέκνου του στους παιδικούς σταθμούς και για το λόγο αυτό ζήτησε πρόσβαση στα ανωτέρω έγγραφα. Η Αρχή επικαλούμενη μάλιστα την αρχή της αναλογικότητας έκρινε, μεταξύ άλλων, πως θα επιτραπεί η πρόσβαση αποκλειστικά σε εκείνα τα δεδομένα που απαιτούνται για την υποστήριξη του δικαιώματος του αιτούντος ακόμη και των ευαίσθητων δεδομένων των μαθητών, για τα οποία, όμως, επεσήμανε πως ενδείκνυται η πρόσβαση να πραγματοποιηθεί με επιτόπια μελέτη και όχι με χορήγηση αντιγράφων αυτών. Η αναγκαιότητα και η άμεση συνάφεια μέσων και σκοπού, εν προκειμένω, αφενός των δεδομένων που θα τύγχαναν επεξεργασίας και που απαιτούνταν για την υποστήριξη του δικαιώματος και αφετέρου του προσβολής της άρνησης εγγραφής του τέκνου του αιτούντος στους παιδικούς σταθμούς είναι εναργής στο ως μεθοδολογικό εργαλείο στάθμισης των δύο συγκρουόμενων δικαιωμάτων, του δικαιώματος πληροφόρησης και πρόσβασης στα έγγραφα

από την μία πλευρά και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων από την άλλη. Πρόκειται για μια στάθμιση *in concreto* και όχι για μια ρύθμιση γενικού περιεχομένου.

Η συνάφεια των δεδομένων που τελικά τυγχάνουν επεξεργασίας προς τον επιδιωκόμενο σκοπό λαμβάνεται εμφανώς υπ' όψιν και σε σχετικά πρόσφατη γνωμοδότηση του ΝΣΚ, την 111/2020. Σε ό,τι αφορά στα πραγματικά περιστατικά της κρινόμενης υπόθεσης: Η αιτούσα ζητούσε από την Γενική Διεύθυνση Διοικητικής Στήριξης και Σπουδών, Διεύθυνσης Διοικητικού, Τμήματος Διδακτικού Προσωπικού του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου να της χορηγηθούν αντίγραφα των δικαιολογητικών που κατέθεσε στη Γραμματεία της Σχολής Μηχανικών Μεταλλείων- Μεταλλουργών και ανήρτησε στο πληροφοριακό σύστημα ΑΠΕΛΛΑ ο συνυποψήφιάς της, ο οποίος εκλέχτηκε σε κενή οργανική θέση Καθηγητή της βαθμίδας του Επίκουρου Καθηγητή και περαιτέρω να της χορηγηθούν επίσης οι διευθύνσεις IP (Διευθύνσεις Διαδικτυακού Πρωτοκόλλου) όλων των συσκευών από τις οποίες συνδέθηκαν στις 20-09-2017 όλα τα μέλη του Εκλεκτορικού Σώματος που ήταν παρόντα μέσω τηλεδιάσκεψης.

Το ΝΣΚ κάνοντας αναφορά στην 17/2002 απόφαση της ΑΠΔΠΧ αναφέρει στην υπό εξέταση γνωμοδότηση πως, κατ' αρχάς, οι ίδιοι οι δημόσιοι φορείς που προκηρύσσουν δημόσιους διαγωνισμούς πρέπει να κάνουν μνεία για τη δυνατότητα πρόσβασης σε στοιχεία που αφορούν τους λοιπούς συνυποψηφίους του, ώστε να μπορούν να ασκήσουν τα νόμιμα δικαιώματά τους. Τόνισε, ωστόσο, ότι τα στοιχεία εκείνα στα οποία τελικά ο αιτών τρίτος θα έχει πρόσβαση περιορίζονται σ' εκείνα μόνο τα οποία ελήφθησαν από τους αρμόδιους υπ' όψιν, για την τελική αξιολόγηση των υποψηφίων για την προκηρυσσόμενη θέση. Μάλιστα, σε ό,τι αφορά σε έγγραφα που περιλαμβάνουν ευαίσθητα δεδομένα και αυτά χορηγούνται στον τρίτο αιτούντα μόνο αν αποτέλεσαν βάση αξιολόγησης των συνυποψηφίων.

Προχωρώντας, στο αίτημα για χορήγηση των διευθύνσεων IP (η οποία διεύθυνση IP εν δυνάμει μπορεί να ταυτοποιήσει φυσικό πρόσωπο και αποτελεί προσωπικό δεδομένο σύμφωνα με την απόφαση του ΔΕΕ για την υπόθεση C-

582/2014) το ΝΣΚ αποφάνθηκε ότι η τήρηση της διαδικασίας διάσκεψης του εκλεκτορικού σώματος έχει καταγραφεί στα σχετικά πρακτικά και μπορεί να εξακριβωθεί μέσω αυτών. Για το λόγο αυτό θεώρησε το ΝΣΚ πως η χορήγηση των διευθύνσεων IP των συσκευών των μελών που συνδέθηκαν στην τηλεδιάσκεψη δεν καθίσταται αναγκαία. Παρατηρούμε εν τέλει, πως επιδιώκεται τόσο η ικανοποίηση του δικαιώματος στην πρόσβαση στην πληροφορία και στα έγγραφα όσο και η προστασία των προσωπικών δεδομένων. Τα δεδομένα που τελικά κρίνεται πως δεν απαιτούνται για την υπεράσπιση δικαιώματος δεν δίδονται στον αιτούντα την πρόσβαση στα διοικητικά στοιχεία.

Αξίζει να αναφερθεί πως η ΑΠΔΠΧ μετέρχεται την αρχή της αναλογικότητας ως εργαλείο σε διάφορες περιπτώσεις ακόμα και σ' αυτές που δεν σχετίζονται με το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα. Θα κάνουμε μια σύντομη μόνο αναφορά σε μια χαρακτηριστική Οδηγία της Αρχής, την 1/2011 για τη χρήση συστημάτων βίντεο επιτήρησης για την προστασία προσώπων και αγαθών, όπου και πάλι η Αρχή αναφέρει ότι: «Η νομιμότητα της επεξεργασίας εξετάζεται στο πλαίσιο του σκοπού που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας και σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας, η οποία επιβάλλει τα συστήματα βίντεο επιτήρησης να είναι πρόσφορα και αναγκαία σε σχέση με τον επιδιωκόμενο σκοπό, ο οποίος θα πρέπει να μη δύναται να επιτευχθεί με ηπιότερα μέσα (άρθρο 4 του ν. 2472/1997)». Και πάλι δηλαδή επιχειρείται με την παραπάνω Οδηγία να επιτευχθεί η ικανοποίηση αφενός της ασφάλειας των προσώπων ή των αγαθών χωρίς όμως να προσβάλλονται υπέρμετρα τα προσωπικά δεδομένα των υποκειμένων.

Βλέπουμε, συνεπώς βάσει των ανωτέρω, πως δεν δίδεται εξ ολοκλήρου προβάδισμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων ή στο δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα. Δεν υφίστανται απόλυτα δικαιώματα, αλλά αμοιβαίοι περιορισμοί, ώστε, όταν υφίσταται κάποια σύγκρουση δικαιωμάτων να είναι τελικά ουσιαστική και αποτελεσματική η άσκησή τους (Λαζαράκος, 2006 : 57).

3.4.1.4 Η Εισαγγελική Παραγγελία για τη χορήγηση δημόσιων εγγράφων, που περιέχουν προσωπικά δεδομένα

Η χορήγηση εγγράφων που περιέχουν προσωπικά δεδομένα τρίτου προσώπου πέρα από αυτό του ίδιου του αιτούντος την πρόσβαση πολλές φορές δεν ικανοποιείται από τη Διοίκηση ή επίσης πολύ συχνά ενδέχεται να υπάρχει χρονοτριβή ως προς τη χορήγηση των εγγράφων. Έτσι, συχνά για την ικανοποίηση του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα προκρίνεται η διαδικασία της εισαγγελικής παραγγελίας, η οποία προβλέπεται στο άρθρο 25 § 4 εδ. β' του Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και η οποία θεωρείται ως ένας ταχύτερος και ευχερέστερος τρόπος για να ικανοποιηθεί τελικώς το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα (Λασκαρίδης, 2012: 318).

Συγκεκριμένα, στο παραπάνω αναφερόμενο άρθρο διαλαμβάνονται τα εξής: «Ο εισαγγελέας πρωτοδικών δικαιούται να παραγγέλει στις υπηρεσίες του δημοσίου, των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, των οργανισμών κοινής ωφέλειας και όλων γενικά των επιχειρήσεων του δημόσιου τομέα, να παραδώσουν έγγραφα ή να χορηγήσουν αντίγραφά τους, όταν το ζητήσουν νομικά ή φυσικά πρόσωπα που έχουν δικαίωμα ή έννομο συμφέρον, εκτός αν πρόκειται για έγγραφα από αυτά που αναφέρονται στο άρθρο 261 του Κ.Π.Δ».

Η ΑΠΔΠΧ έχει ασχοληθεί με το ζήτημα της εισαγγελικής παραγγελίας για τη χορήγηση εγγράφων που περιέχουν προσωπικά δεδομένα με την γνωμοδότησή της 3/2009, όπως επίσης έχουν εκδοθεί σχετικές με το ζήτημα γνωμοδοτήσεις της Εισαγγελίας του Αρείου Πάγου (εφεξής: ΑΠ). Το περιεχόμενο της εισαγγελικής παραγγελίας φαίνεται πως είναι αυτό που διαδραματίζει καίριο ρόλο ως προς τις έννομες συνέπειες και τη δεσμευτικότητά της (Λασκαρίδης, 2012: 318). Εξαρτάται, συνεπώς, κατ' αρχάς από το αν είναι ειδική ή όχι. Στην περίπτωση της ειδικής εισαγγελικής παραγγελίας ο εισαγγελέας επιφυλάσσει την εκτέλεση της παραγγελίας του σε περίπτωση που αυτή αντιτίθεται σε κάποιο νόμο. Συνήθως η επιφύλαξη αυτή εμφανίζεται στην εισαγγελική παραγγελία με εκφράσεις όπως: «με την επιφύλαξη άλλης διάταξης νόμου». Έτσι, αν η διοίκηση διαπιστώσει αντίθεση του αιτήματος χορήγησης με

νόμο, όπως για παράδειγμα τη νομοθεσία περί προσωπικών δεδομένων, δε δεσμεύεται να συμμορφωθεί με την παραγγελία.

Η ΑΠΔΠΧ στην γνωμοδότηση 3/2009, αναφορικά με το ζήτημα της δεσμευτικότητας της εισαγγελικής παραγγελίας, έκρινε πως, η δεσμευτικότητα επέρχεται μόνο όταν στο πλαίσιο άσκησης των καθηκόντων του, ο εισαγγελικός λειτουργός ζητεί την παροχή στοιχείων λόγω άσκησης ποινικής δίωξης ή όταν ρητά ορίζεται και επιτάσσεται από το νόμο. Κατά τα άλλα δεν υφίσταται δεσμευτικότητα και ο υπεύθυνος επεξεργασίας στον οποίο απευθύνεται το αίτημα δεν υποχρεούται να την τηρήσει και να ενεργήσει σύμφωνα με αυτή. Σε κάθε περίπτωση οι έννομες συνέπειες της εισαγγελικής παραγγελίας, τονίζεται στην ανωτέρω γνωμοδότηση, δεν προκύπτουν μόνο από το άρθρο 25 § 4 εδ. β' του Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων αλλά υπό το πρίσμα και των λοιπών διατάξεων της κείμενης νομοθεσίας, του Συντάγματος και του κοινοτικού δικαίου και της συστηματικής ερμηνείας αυτών. Βλέπουμε, λοιπόν, πως η εισαγγελική παραγγελία, δεν αποτελεί μία άνευ ετέρου πανάκεια και η κρίση για την τελική απόφαση χορήγησης των εγγράφων παραμένει ουσιαστικά στον υπεύθυνο επεξεργασίας, άρα στη Διοίκηση.

Την συστηματική ερμηνεία των σχετικών με την πρόσβαση στα δημόσια έγγραφα νόμων και νόμων για την προστασία των προσωπικών δεδομένων αναφέρει και η γνωμοδότηση 1/2005 της Εισαγγελίας του ΑΠ. Ωστόσο, με τη γνωμοδότηση αυτή διατυπώθηκε πως, εάν η παραγγελία, η οποία φέρει το χαρακτήρα της δικαστικής διάταξης, είναι αιτιολογημένη και εκφράζει τη γνώμη του συντάκτη της, τότε η δημόσια διοίκηση υποχρεούται να συμμορφωθεί, σε περίπτωση δε τυχόν άρνησης είναι ενδεχόμενον να αναζητηθούν ποινικές ευθύνες για απείθεια. Για το ζήτημα δε της προστασίας των προσωπικών δεδομένων, σε ό,τι αφορά στα ευαίσθητα δεδομένα, αναφέρει και πάλι η ανωτέρω γνωμοδότηση, ότι οι εισαγγελικές παραγγελίες είναι δεσμευτικές για την υπηρεσία για τη χορήγηση αντιγράφων, έστω και αν στα τελευταία περιλαμβάνονται ευαίσθητα προσωπικά κι αυτό γιατί με την νομοθεσία περί προσωπικών δεδομένων δεν τίθεται κάποιο απόρρητο, όπως για παράδειγμα συμβαίνει με το άρθρο 5 § 3 του ΚΔΔσίας ή το φορολογικό απόρρητο. Την

ανυπαρξία δεσμευτικότητας λόγω απορρήτου τονίζει και το ΝΣΚ σε αντίστοιχες γνωμοδοτήσεις του (94/2001, 430/2007). Ομοίως με τις απόψεις των γνωμοδοτήσεων της Εισαγγελίας του ΑΠ και το ΝΣΚ αποφάνθηκε πως, εάν η παραγγελία αποτελεί απλά διαβίβαση προς τη Διοίκηση της σχετικής αίτησης προς αξιολόγηση του περιεχομένου της και παραγγέλει τις εντεύθεν προσήκουσες νόμιμες ενέργειές της, τότε από ένα τέτοιο εισαγγελικό έγγραφο δεν προκύπτει δεσμευτικότητα.

Παρατηρούμε, συνεπώς, πως τη δεσμευτικότητα ερμηνεύουν τόσο η ΑΠΔΠΧ όσο και ο ΑΠ και το ΝΣΚ βάσει κριτηρίων που αναφέρονται κατ' αρχάς στη διατύπωση της εισαγγελικής παραγγελίας. Εδώ φαίνεται πως υπάρχει συμφωνία μεταξύ τους και πως στη περίπτωση που η διατύπωση αποτελεί μια απλή διαβίβαση τότε η ίδια η Διοίκηση έχει την υποχρέωση να εξετάσει και να επιληφθεί του ζητήματος. Σε ό,τι αφορά όμως το είδος των προσωπικών δεδομένων που περιέχονται στα έγγραφα για τα οποία δίνεται παραγγελία, το οποίο αποτελεί και αυτό κριτήριο για το πώς θα δράσει τελικά η Διοίκηση, παρατηρούμε πως η Αρχή παίρνει διαφορετική θέση από ΑΠ και ΝΣΚ. Καθώς, μάλιστα το 2009, όταν και εκδόθηκε η ανωτέρω 3/2009 γνωμοδότηση, ίσχυε η υποχρέωση του υπεύθυνου επεξεργασίας να ζητήσει άδεια από την Αρχή για την επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων, είχε κριθεί πως η εισαγγελική παραγγελία δεν πρέπει να εκτείνεται σε ευαίσθητα δεδομένα και πως σε περίπτωση που ο Εισαγγελέας εξετάζει αίτημα πολίτη για χορήγηση και ευαίσθητων δεδομένων, θα πρέπει να διαβιβάζει την σχετική αίτηση προς τη Διοίκηση με τη σημείωση ότι οφείλει να ζητήσει την άδεια της Αρχής. Για την ΑΠΔΠΧ η συστηματική ερμηνεία όλων των κανόνων δικαίου που αφορούν στην χορήγηση των εγγράφων αλλά και στην προστασία των προσωπικών δεδομένων από τον Εισαγγελέα που εκδίδει την παραγγελία είναι καίρια.

3.4.1.5 Η σύγκρουση των δύο δικαιωμάτων στα πλαίσια του Προγράμματος «Διαύγεια» και οι συστάσεις της ΑΠΔΠΧ

Θα κλείσουμε το ζήτημα της σύγκρουσης των δύο δικαιωμάτων με αναφορά στην επίλυση αυτού στα πλαίσια του Προγράμματος «Διαύγεια». Η Αρχή αναφορικά με το ζήτημα της ανάρτησης διοικητικών πράξεων στο διαδίκτυο υπό τις ρυθμίσεις του Νόμου 3861/2010 δεχόταν πλήθος ερωτημάτων κυρίως στα πρώτα χρόνια εφαρμογή του νόμου. Μάλιστα ενδελεχής αναφορά γίνεται στην Ετήσια Έκθεση της Αρχής του έτους 2012. Μια σημαντική παρατήρηση στην εν λόγω Έκθεση είναι ότι η Διοίκηση πολλές φορές δρούσε κατά παράβαση των κανόνων του Ν. 2472/1997, μην τηρώντας, συνεπώς, τους κανόνες προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

Το ζήτημα, βέβαια, και πάλι που ανέκυψε ανάμεσα στην επιταγή για διαφάνεια της διοικητικής δράσης και του δικαιώματος πληροφόρησης των πολιτών αλλά και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων που περιέχονταν και περιέχονται συχνά στις αναρτημένες διοικητικές πράξεις είναι σοβαρό και απαιτείται η επίλυσή του.

Η Αρχή εντόπισε το κύριο πρόβλημα στην ανάρτηση πράξεων που περιείχαν ευαίσθητα δεδομένα, παρά την αντίθετη νομοθετική απαγόρευση. Επίσης στην ανωτέρω αναφερόμενη Έκθεση αναφέρεται πως σημαντικό πρόβλημα αποτελεί ακόμη η έλλειψη πρόβλεψης σχετικά με τη χρονική διάρκεια της ανάρτησης της διοικητικής πράξης.

Η ΑΠΔΠΧ καλούμενη για ακόμη μία φορά να επιλύσει την σύγκρουση ανάμεσα στην επιταγή για διαφάνεια της διοικητικής δράσης και της πρόσβασης στα έγγραφα από την μία πλευρά και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων από την άλλη κατέληξε στο ότι κατ' αρχήν δεν εμποδίζεται η ανάρτηση των πράξεων που περιέχουν προσωπικά δεδομένα στο διαδίκτυο, όπως εξάλλου επιβαλλόταν από τον Ν. 3861/2010. Και πάλι κάνει αναφορά στην αρχή της αναλογικότητας και επεσήμανε πως θα πρέπει να αξιολογείται η αναγκαιότητα και η συνάφεια των δεδομένων που αναρτώνται με σκοπό τη

διαφάνεια και τη φανερό λειτουργία της Διοίκησης. Η Αρχή, λοιπόν, συνέστησε την αποφυγή συμπερίληψης στοιχείων, όπως ο αριθμός τραπεζικού λογαριασμού ή ο ΑΦΜ σε περιπτώσεις ανάρτησης χρηματικών ενταλμάτων ή άλλων διοικητικών πράξεων, όταν στην πραγματικότητα η ανάρτηση των στοιχείων αυτών δεν προσφέρει κάτι ουσιώδες στην διαφάνεια της διοικητικής πράξης. Σε ό,τι αφορά τα ευαίσθητα δεδομένα, καθώς η Αρχή διακρίνει και εδώ, τονίζεται στην ανωτέρω αναφερόμενη Ετήσια Έκθεση του 2012 ότι αυτή δεν επιτρέπεται.

Συμπερασματικά και στην περίπτωση που το προγράμματος Διαύγεια παρατηρούμε πως η ΑΠΔΠΧ χρησιμοποιεί ακόμη μια φορά την αρχή της αναλογικότητας ως μέθοδο επίλυσης της σύγκρουσης των δικαιωμάτων.

4ο ΚΕΦΑΛΑΙΟ - Σύνοψη και συμπεράσματα

Στην παρούσα εργασία επιχειρήθηκε κατ' αρχάς η παρουσίαση του νομικού πλαισίου τόσο του δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα όσο και του δικαιώματος στην προστασία των προσωπικών δεδομένων. Τόσο σε επίπεδο νομοθεσίας, όσο και σε επίπεδο νομολογίας τα ζητήματα που ανακύπτουν αλλά και αυτά που τελικά επιλύονται είναι πολλά.

Πέρα, βέβαια από αυτόν τον πρωταρχικό στόχο της εργασίας, το βασικό ερώτημα, που τέθηκε ήδη στην Εισαγωγή, είναι η διαχείριση της σύγκρουσης που μπορεί να υπάρξει ανάμεσα στα δύο αυτά δικαιώματα. Οι απαντήσεις δεν αποδεικνύονται πάντοτε εύκολες. Σε κάθε περίπτωση, όμως, πρέπει να έχουμε ως αφετηρία μας ορισμένες βασικές αρχές και παραδοχές, όπως το ότι έχουμε να κάνουμε με δύο ισοδύναμα δικαιώματα, δυο δικαιώματα που έχουν συνταγματικό έρεισμα, κάτι το οποίο σημαίνει ότι δεν υφίσταται ιεραρχική σχέση μεταξύ τους.

Πριν αναφερθούμε στα ζητήματα της σύγκρουσης των δικαιωμάτων αλλά και των μεθόδων εκείνων που τελικά συνεισφέρουν στην άρση της σύγκρουσης αυτής, είναι σημαντικό να ανατρέξουμε στα Κεφάλαια εκείνα της εργασίας, όπου αναφερθήκαμε στη φύση και το περιεχόμενο των δύο δικαιωμάτων. Η σχέση τελικά δεν είναι πάντοτε συγκρουσιακή και τα δύο δικαιώματα ορισμένα φορές συναντώνται, στην περίπτωση ειδικά, όπου το δίκαιο των προσωπικών δεδομένων ενισχύει το δικαίωμα πρόσβασης του ίδιου του υποκειμένου στα δεδομένα του. Εξάλλου, δεν είναι τυχαίο που το δικαίωμα πρόσβασης αναγνωριζόταν τόσο στον 2472/1997 όσο και στον ΓΚΠΔ.

Ας έλθουμε τώρα στις πιο ιδιαίτερες περιπτώσεις, όπου απαιτείται η επίλυση της σύγκρουσης. Σε πρώτο στάδιο για την επίλυση πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν κατ' αρχάς οι νομοθετικές προβλέψεις, οι οποίες, όπως διαπιστώσαμε δεν προσφέρουν ιδιαίτερος αποτελεσματικά εργαλεία. Η αναζήτηση της ΑΠΔΠΧ σε εργαλεία, όπως η αρχή της αναλογικότητας, αλλά και η εν τοις πράγμασι εφαρμογή της αποδεικνύεται πως τελικά μπορεί να δώσει

λύση στη σύγκρουση. Αναγνωρίζεται μεν το δικαίωμα στην πρόσβαση εγγράφων που περιέχουν προσωπικά δεδομένα, ωστόσο πραγματοποιείται ένα «ξεδιάλεγμα» αυτών, αφού πρώτα έχει καθοριστεί ο σκοπός επεξεργασίας, όπου εν προκειμένω επεξεργασία αποτελεί η λήψη γνώση από τον ενδιαφερόμενο τρίτο, η κοινοποίηση σ' αυτών των εγγράφων που περιέχουν τα προσωπικά δεδομένα και, βέβαια, περαιτέρω η χρήση την οποία θα πραγματοποιήσει. Έτσι, σταθμίζονται πάντα κατά περίπτωση τα δικαιώματα. Επιπλέον, η πρόβλεψη του άρθρου 5 § 3 του ΚΔΔσίας είδαμε πως από μεγάλη μερίδα της θεωρίας θεωρείται απόλυτη και θεωρούν πως τελικά δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως τέτοια.

Τελικά, αν επιχειρούσαμε να καταρτίσουμε μια συμπυκνωμένη μεθοδολογία για την ικανοποίηση αμφοτέρων των δικαιωμάτων μπορούμε να πούμε πως ο εφαρμοστής του δικαίου ξεκινά από την διαπίστωση πως ζητείται πρόσβαση σε έγγραφο ή στοιχείο, όπως αλλιώς το ονομάσαμε, το οποίο πληροί τους όρους του άρθρου 5 του ΚΔΔσίας αλλά αυτούς που έχουν τεθεί νομολογιακά. Έπειτα, πρέπει να προχωρά στην διαπίστωση ύπαρξης ή μη εύλογου ενδιαφέροντος ή ειδικού έννομου συμφέροντος του αιτούντα τρίτου σε συνάρτηση με τον χαρακτηρισμό του εγγράφου, αν πρόκειται δηλαδή για διοικητικό ή ιδιωτικό. Στη συνέχεια, προχωρούμε στην διαπίστωση ύπαρξης προσωπικών δεδομένων στο έγγραφο στο οποίο ζητείται η πρόσβαση. Εκεί, βάσει των αποφάσεων και γνωμοδοτήσεων της Αρχής γίνεται η διάκριση σε απλά και ευαίσθητα δεδομένα. Σε κάθε περίπτωση, πολύ περισσότερο, αν πρόκειται για ευαίσθητα δεδομένα, το αίτημα για πρόσβαση στα έγγραφα και ο σκοπός που επιδιώκει ο αιτών τρίτος με την πρόσβαση αυτή θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπ' όψιν, έτσι ώστε να αξιολογηθούν το ποια και πόσα δεδομένα θα κοινοποιηθούν και εάν τελικά χρειάζεται.

Η επίλυση της σύγκρουσης των δικαιωμάτων, όπως συχνά τονίζεται από τη θεωρία, δεν απαντάται μεν σε κάποιο νομοθέτημα, κυρίως στα δύο κύρια, του ΚΔΔσίας και του ΓΚΠΔ, ωστόσο μέσα από τις αποφάσεις της Αρχής έχει ήδη δοθεί κατεύθυνση γι' αυτή, η οποία πράγματι καταλήγει να λαμβάνει σοβαρά υπ' όψιν της και τα δύο δικαιώματα χωρίς να αφανίζει κάποιο από αυτά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

1. Ακριβοπούλου, Χρ. (2009). *Μεταξύ αυτονομίας και οικειότητας Αναπροσδιορίζοντας το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή (άρθρο 9 §1 Σ) Διατριβή επί διδακτορία.*
2. Ακριβοπούλου, Χρ. (2011). Το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων μέσα από το φακό του δικαιώματος στην ιδιωτική ζωή. *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, 7/2011, σελ. 679-691.
3. Ακριβοπούλου, Χρ. & Ανθόπουλος Χ. (2015). Εισαγωγή στο διοικητικό δίκαιο, Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα, διαθέσιμο εδώ: <http://users.uoa.gr/~ahatzis/Akrivopoulou-Anthopoulos2.pdf> (τελ. προσβ.: 03/04/2021).
4. Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Ε. (2016). *Προσωπικά Δεδομένα*, Νομική Βιβλιοθήκη
5. Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου. Α., (2019). *Η προστασία των προσωπικών δεδομένων ανηλίκων σύμφωνα με τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων 2016/679 και τον ν. 4624/2019*, Εισήγηση στην Εθνική Σχολή Δικαστών, διαθέσιμο εδώ: https://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/alejandropoulou_2019.pdf, (τελ. προσβ.: 21/05/2021)
6. Βενέρης, Α. (2015). Η διαφάνεια στη Δημόσια Διοίκηση ως λόγος δημοσίου συμφέροντος και η προστασία των προσωπικών δεδομένων: «ηλεκτρονικό» δικαίωμα πρόσβασης και «document tracing». *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 377-384
7. Βλαχόπουλος, Σπ. (2007). *Διαφάνεια της κρατικής δράσης και προστασία προσωπικών δεδομένων. Τα όρια μεταξύ αποκάλυψης και απόκρυψης στην εκτελεστική εξουσία*, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
8. Βλαχόπουλος, Σπ. (2018). Πρόσβαση στα δημόσια έγγραφα σε Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων (GDPR). *Νομική διάσταση και πρακτική εφαρμογή*, Νομική Βιβλιοθήκη.
9. Βλαχόπουλος, Σπ. (2019). Προστασία των προσωπικών δεδομένων και πρόσβαση στα δημόσια έγγραφα και στις δικαστικές αποφάσεις. Εισήγηση στην Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών (27-9-2019), διαθέσιμο εδώ: http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2019/blaxopoulosprosdedo_2019.pdf, (τελ. προσβ.: 25/05/2021).

10. Γκέρτσος, Β. & Πυργάκης, Δ. (2015). Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας-Ενημέρωση με το Ν 4325/2015, Διαγράμματα, Ερμηνευτικά Σχόλια, Νομολογία, Νομική Βιβλιοθήκη.
11. Δελλής, Γ. (2017), Για μια αποτελεσματική δημόσια προστασία των προσωπικών δεδομένων: ο 'θαυμαστός καινούριος κόσμος' του Κανονισμού (ΕΕ) 679/2016, Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου, 1/2017.
12. Διαμαντούρος, Ν. (2012). Δικαίωμα πρόσβασης σε έγγραφα και πληροφορίες κατά το ευρωπαϊκό δίκαιο, Σύγχρονοι Προβληματισμοί για την Προστασία των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών, Θεσσαλονίκη.
13. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση διαθέσιμη εδώ: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0005.01/DOC_2&format=PDF (τελ. Προσβ.: 03/04/2021)
14. Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (διαθέσιμη εδώ: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9e8d52e1-2c70-11e6-b497-01aa75ed71a1.0005.01/DOC_3&format=PDF) (τελ. Προσβ.: 03/04/2021)
15. Κεφαλλογιάννης, Α. & Παλαιολόγου, Ν., Το δικαίωμα πληροφόρησης των πολιτών σε θέματα περιβάλλοντος, Νομικό Βήμα, τόμος 39, σελ.....
16. Λαζαράκος, Γρ. (2006). Το δικαίωμα πρόσβασης στη Δημόσια Διοίκηση-Ανοικτή Διοίκηση και Κοινωνία της Πληροφορίας, Νομική Βιβλιοθήκη.
17. Μήτρου, Λ. (2006). Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας σε Το Δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας, Εκδόσεις Σάκκουλα.
18. Πρεβεδούρου, Ε. (2015). Το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα. Διαθέσιμο εδώ: <https://www.prevedourou.gr/%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%AF%CF%89%CE%BC%CE%B1-%CF%80%CF%81%CF%8C%CF%83%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B7%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B1-%CE%AD%CE%B3%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B1-%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%BA/> (τελ. Προσβ.: 05/04/2021).
19. Ρουμελιώτης, Τ. (1986). Το δικαίωμα πρόσβασης στα διοικητικά στοιχεία, Νομικό Βήμα, σελ. 18-34.
20. Σαατζίδου-Παντελιάδου, Ε. (2006). Νέοι κανόνες δικαίου στο πλαίσιο της Νέας Οικονομίας. Το παράδειγμα της νομικής ρύθμισης της ηλεκτρονικής επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων με έμφαση στην επεξεργασία των δεδομένων οικονομικής συμπεριφοράς. Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
21. Σωτηρόπουλος, Β. (2006). Η συνταγματική προστασία των προσωπικών δεδομένων, Εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη.

22. Σωτηρόπουλος, Β. (2017). Υπεύθυνος Προστασίας Δεδομένων-Εργαλειοθήκη για τον νέο θεσμό σε δημόσιο και ιδιωτικό τομέα, Εκδόσεις Σάκκουλα.
23. Σταθόπουλος, Μ. (2000). Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η διαπάλη μεταξύ ελευθεριών των κατόχων τους και ελευθεριών των υποκειμένων τους, Νομικό Βήμα, τ. 48, σελ. 1 επ.
24. Τάχος, Α. (2008). Ελληνικό διοικητικό δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα.
25. Χρυσόγονος, Κ. (2006). Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

1. Bignami, Fr. (2004). Three generations of participation rights before the European Commission. *Law and Contemporary Problems*, Vol. 68, pp. 61-83, διαθέσιμο εδώ: <https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1304&context=lcp> (τελ. Προσβ.: 03/04/2021)
2. Söderman, J. (2008). Speech of the European Ombudsman -The Citizen, the Administration and Community law, διαθέσιμο εδώ: <https://www.ombudsman.europa.eu/el/speech/en/292> (τελ. προσβ.:01/04/2021)

ΑΛΛΕΣ ΠΗΓΕΣ

1. Αιτιολογική Έκθεση Νόμου 3861/2020, διαθέσιμη εδώ: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/g-diaavgia01-eis%20qxp.pdf>, (τελ. Προσβ.: 07/04/2021)
2. Αιτιολογική Έκθεση Νόμου 4727/2020, διαθέσιμη εδώ: <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/2f026f42-950c-4efc-b950-340c4fb76a24/psifiaki-diakyvernisi-olo.pdf>, (τελ. Προσβ.: 07/04/2021)
3. Έκθεση Πεπραγμένων της ΑΠΔΠΧ για το έτος 2011, διαθέσιμη εδώ: https://www.dpa.gr/sites/default/files/2020-12/ARXH_PROSTASIAS_2011.PDF (τελ. προσβ.: 15/05/2021)
4. Έκθεση Πεπραγμένων της ΑΠΔΠΧ για το έτος 2012, διαθέσιμη εδώ: <https://www.dpa.gr/el/enimerwtiko/etisies-ektheseis/etisia-ekthesi-2012> (τελ. προσβ.: 23/05/2021)

Κατάλογος των γνωμοδοτήσεων και αποφάσεων της ΑΠΔΠΧ που αναφέρονται στην εργασία (με αύξουσα χρονολογική σειρά)

1. Απόφαση 17/2002
2. Απόφαση 32/2005
3. Γνωμοδότηση 3/2009
4. Γνωμοδότηση 6/2013
5. Απόφαση 46/2018
6. Γνωμοδότηση 1/2020

Κατάλογος των γνωμοδοτήσεων του ΝΣΚ που αναφέρονται στην εργασία (με αύξουσα χρονολογική σειρά)

1. 93/1990
2. 1214/2000
3. 693/2001
4. 92/2005
5. 12/2011
6. 31/2014
7. 354/2014
8. 130/2020
9. 111/2020